

A P O S T R O F

Proiectul „Susținerea Literaturii Române Vii”, realizat de Uniunea Scriitorilor din România, cu sprijinul financiar al Guvernului României

PROMOVAREA SCRITORILOR români de astăzi, prin organizarea unor programe culturale la Casa Monteoru din București, spațiu de mare însemnătate pentru viața literară românească din ultima jumătate de secol.

1. Programul de lecturi publice (Scriitorii la ei acasă/Scriitori pe Calea Victoriei)

Voci importante ale literaturii române contemporane, din geografii și generații literare diferite, citesc din cărțile lor recente în fața unui public format din elevi, studenți, profesori și alte persoane interesate de literatură. Selecția scriitorilor invitați este asumată de criticul literar Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România. Întâlnirile cu acești scriitori se vor constitui într-un document de patrimoniu cultural național, prin înregistrarea lor în Arhiva de Aur a Societății Române de Radiodifuziune (prin Radio România Cultural), prin fotografiile, reportajele și interviurile realizate cu acest prilej. Partenerii media ai programului: *România literară*, Radio România Cultural, AgențiadeCarte.ro, *Cultura*, *Observator cultural*, *Luceafărul de dimineață*, *Viața românească*.

Ideea acestor lecturi este dedicarea unei serii speciale pentru fiecare domeniu literar în parte:

a) Seara poeziei – *miercuri, 14 noiembrie, Casa Monteoru*. Câțiva dintre poezii valoroși ai momentului citesc, prezența de criticul literar Dan Cristea. Invitați: Magda Cârneci, Gabriel Chifu, Ion Mureșan, Ioan Es. Pop, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu.

b) Scriitori din țară la București: *miercuri, 21 noiembrie, Casa Monteoru*. Sunt invitați la Casa Monteoru să citească din creația lor câțiva scriitori reprezentativi din țară: Aurel Pantea – Alba Iulia, Nichita Danilov – Iași, Gabriel Coșoveanu – Craiova, Ion Pop – Cluj, Ioan Moldovan – Oradea, Vasile Dan – Arad, Nicolae Oprea – Pitești, prezența de criticul Mircea Mihăieș.

c) Seara prozei – *vineri, 23 noiembrie, Casa Monteoru*. Citesc prozatorii invitați: Gabriela Adameșteanu, Marta Petreu, Petru Cimpoeșu, Varujan Vosganian, Alexandru Vlad, prezența de Eugen Negrici. Moderatorul acestor serii este poetul Dan Mircea Cipariu.

d) Seara „Toate artele cuvântului” – *miercuri, 28 noiembrie, ora 18, Casa Monteoru*. În cadrul acestei serii vor citi: Irina Horea (traduceri), Gabriel Dimisianu (critică-memorialistică), Ioana Nicolaie (poezie), Horia Gârbea (dramaturgie), Marian Drăghici (poezie), Radu Aldulescu (proză). Moderator: criticul Mihai Zamfir.

2. Serile literaturii străine pe Calea Victoriei

Un program prin care sunt prezentate voci importante ale literaturii străine contemporane în traducere românească și la case editoriale românești de prestigiu. Partenerii media ai programului: *România literară*, Radio România Cultural, AgențiadeCarte.ro, *Cultura*, *Observator cultural*, *Luceafărul de dimineață*, *Viața românească*.

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof*
este de a găzdui opiniile, oricât de diverse,
ale colaboratorilor noștri.

Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text
îi aparține, în exclusivitate, autorului.

APOSTROF

a) Seara I – *joi, 15 noiembrie, Casa Monteoru*. Invitați: Denisa Comănescu, director editorial Humanitas Fiction, și Alexandru Șahighian, cu o traducere dintr-o carte semnată de Herta Müller, în curs de apariție.

b) Seara II – *joi, 22 noiembrie, Casa Monteoru*. Invitați: Bogdan-Alexandru Stănescu, director editorial Polirom, și Veronica D. Niculescu, cu o traducere dintr-un roman al lui Vladimir Nabokov.

c) Seara III, Seara revistei *Lettre Internationales* – *joi, 29 noiembrie, Casa Monteoru*. Invitat: Irina Horea, redactor-șef al revistei *Lettre Internationales*. Lectură dintr-un text literar pregătit pentru apariția în revistă. Coordonator: Dan Mircea Cipariu.

3. Ziua scriitorilor români, 7 decembrie 2012, ora 12.00, Casa Monteoru

Acordarea unor premii, într-o gală anuală, unor personalități marcante ale literaturii române care au împlinit vârste rotunde și care s-au afirmat literar în anul în curs. Amfitrion – Nicolae Manolescu.

4. *Organizarea unor proiecte de filme și conferințe*, în care personalități literare românești evocă momente decisive din cariera lor sau legate de viața literară de la noi. Cinemateca Uniunii Scriitorilor din România include un program de proiecte de filme documentare și conferințe ale scriitorilor invitați. Au fost aleși scriitorii din mai multe generații pentru a prezenta liceenilor, relația lor cu Uniunea Scriitorilor din România.

Ziua 1. Conferință Angela Marinescu, *10 noiembrie, ora 11,30, Casa Monteoru*. Seria s-a deschis cu Angela Marinescu, poeta șaptezecistă bine receptată, atât de critica literară, cât și de noile generații de scriitori. Este primul documentar produs cu ajutorul Uniunii Scriitorilor din România, documentar care reflectă traseul literar al poetei.

Ziua 2. Conferință Mihai Zamfir, *10 noiembrie, ora 11,30, Casa Monteoru*. Critic și teoretician literar, prozator și profesor universitar, profesorul Mihai Zamfir este proaspăt laureat al Uniunii Scriitorilor pe anul 2011 pentru critică, cu volumul *Scurtă istorie*. Întâlnirea cu un public tânăr îi facilitează acestuia rememorarea momentelor esențiale din traiecul său profesional legat de URSS.

Ziua 3. Conferință Răzvan Voncu, *24 noiembrie, ora 11,30, Casa Monteoru*. Întâlnirea cu Răzvan Voncu propune o conferință despre opera lui Gellu Naum, ocazionată de proiecția documentarului *Orbierea voluntară*, singurul documentar despre opera lui Gellu Naum.

Ziua 4. Conferință Ion Cucu, *8 decembrie, ora 11,30, Casa Monteoru*. Cel mai important fotograf al literaturii române își prezintă expoziția *Cincizeci de ani de literatură*. Coordonatorul acestor conferințe: un cristian.

5. Workshop – Condiția tânărului scriitor și calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România – 6 și 7 noiembrie a.c., orele 10,00-18,00, Casa Monteoru

Scriitori din țară cu o experiență remarcabilă în activitatea Uniunii Scriitorilor din România se reunesc la sediul din București al Uniunii pentru a dezbate condiția tânărului scriitor și modalitățile prin care aceștia pot să devină membri ai URSS.

6. Lansarea volumului colectiv *Cum se scrie un roman* – *miercuri, 12 decembrie, ora 12, Casa Monteoru*

Anul acesta, colocviul cu tema *Cum se scrie un roman?* s-a desfășurat în luna mai la Călimănești și Alba și au participat șaisprezece dintre romancierii din toată țara, din toate generațiile și de toate orientările estetice. Eșeurile lor au fost reunite într-un volum a cărui lansare publică are loc la Casa Monteoru, cu participarea unora dintre autori.

7. Scriitori la Alba Iulia, în cetatea Marii Uniri, în zilele de 10-11 decembrie 2012

Dezbateri și lecturi publice la Universitatea din Alba Iulia. Pelerinaj la Catedrala Marii Uniri și vizită la Muzeul Marii Uniri.

8. Expoziție de fotografii *Scriitori români de ieri și de azi*, 10 noiembrie – 15 decembrie 2012, Casa Monteoru. Autor: Ion Cucu

9. Premiul Cartea Anului – 23 noiembrie, ora 20, Casa Monteoru

Premiul *Cartea Anului* este unul dintre cele mai prestigioase premii literare românești. El este acordat în fiecare an de revista *România literară*. Iată lista nominalizărilor de anul acesta: Marius Chivu, pentru volumul de versuri *Vântureasa de plastic*; traducerea poemelor lui T. S. Eliot, realizată de Șerban Foarță, Mircea Ivănescu, Sorin Mărculescu, plus Șerban Foarță & Adriana-Carmen Racoviță; Mircea Mihăieș, *Ce rămâne: William Faulkner și misterele finutului Yoknapatawpha*; Dan C. Mihăilescu, *I.L. Caragiiale și caligrafia plăcerii*; Andrei Pleșu, *Parabolele lui Iisus: Adevărul ca poveste*; Nicolae Prelipceanu, *Pierderea speranței*; George Ardeleanu, pentru ediția cărții lui N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii: Manuscrisul de la Robia*; Vlad Zografi, *Infinitul dinăuntru: Șase povestiri despre om, societate și istorie*. Festivitatea de decernare va avea loc vineri, 23 noiembrie, ora 20, la Casa Monteoru.

10. Organizarea unei Gale anuale a Poeziei Române Contemporane, Ateneul Român, 26 noiembrie 2012, ora 18,00

Șaisprezece dintre cei mai valoroși poeți români de astăzi vor citi pe scena Ateneului Român, directorul Teatrului Național din București, actorul Ion Caramitru, urmând să deschidă și să încheie recitalurile de poezie. Moderatorul și selecționarul galei este criticul literar Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România.

Coordonarea generală a proiectelor: Gabriel Chifu.

50 de ani de la moartea scriitorului

Dosar

Radu Stanca

Scrisori către DOTI

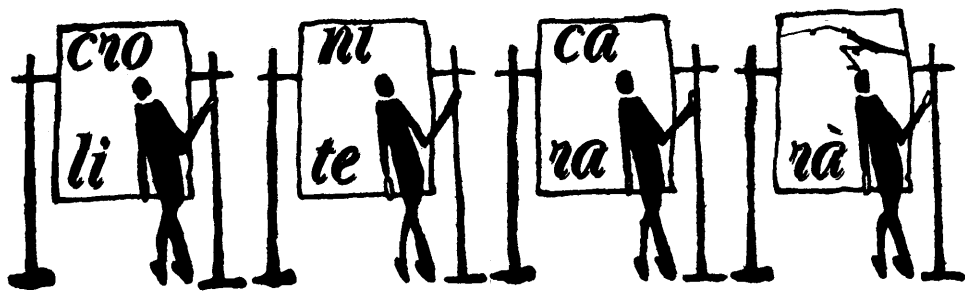
(p. 9-25)

• Doti Stanca

• Radu Stanca

Scrisoare tatei sau despre *string-ență*

Irina Petraș

ÎN SERIALUL despre poezia tânără – *Poezia în văzul lumii* – publicat în *Tribuna* (octombrie-noiembrie 2011), îl menționam pe Radu Vancu în secțiunea *Întoarcerea refuzatului*. Spuneam acolo că, în era omului micșorat și infantilizat, principiul realității fiind înlocuit (după Gilles Lipovetsky) de principiul transparenței, *vedenia* e un surogat care împacă – iluzoriu – atât nevoia de constituire a unei referențialități securizante, ținând de *vedere*, cât și dorința de a înlocui un real nesatisfăcător cu o lume nouă prin mijlocirea unei *viziuni*. În aceste condiții, în ciuda exhibării senzuale și sexuale sau tocmai de aceea, una dintre marile teme tradiționale ale poeziei – dragostea – se vlăgăuiește, dispăre, se invizibilizează. Iubirea ca în cărți sau ca în filme este un construct care își revelează, sub ochiul dezincântat al sincerității *ob-scene* (după Baudrillard), ridicolul. O poezie a iubirii, a îndrăgostirii, a fiorului nu mai e cu puțință, dar intervine o ramificație oarecum domestică a ei. Nu o re-sentimentalizare a discursului se petrece, ci o recuperare a emoției și a înfiorării, esența însăși a poeziei, prin raportare la progenituri. Copilul e utilizat ca breșă prin care se pot strecura în poem, din nou, legitime, iubirea, tandrețea, emoția. Poeții-tați se întrec în supuneri înduioșat-expresive la măreția inegalabilă a copilului lor, încărcat – pe bune, dar și artificial, ca o veritabilă creangă de Salzburg a *discursului îndmăgostit* – cu puteri deloc la îndemână maturilor și cu un acces la misterele simple ale biologicului, ale viului, ale visceralului uitate de adulți. Dimensiunea livrescă a vârstei de lapte și pampersși, foarte abil controlată mai ales de Radu Vancu, situează acest gen de poezie în chiar centrul revoluției scripturale. Nu e o poezie marginală, minoră, nesemnificativă, ci una care forțează poarta pierdută a centralității, gravității, semnificației, oferindu-se ca una dintre căile prin care poezia va reabilita limbajul „înalt”. Cu referire la *Sebastian în vis*, Alex Goldiș vorbea, pe bună dreptate, despre „epopea aproape goetheană (măcar prin mize și aspirații) a răscumpărării unui cosmos decăzut de către acest geniu mic și inconștient”.

Pe de altă parte, identificând tipuri literare de raportare la moarte, îl numărăm pe Radu Vancu (în temeiul câtorva poeme citite pe net) nu la *sfidarea de la distanță*, a *morții parafine* (după titlul lui Robert Șerban), proprie poeziei tinere, care bravează

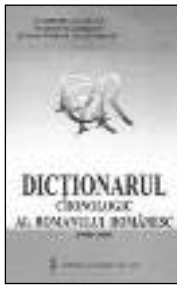
fără plasă fiindcă, oricât de adânc ar fi gândul morții, ea e încă departe, ci la situarea *umăr la umăr*, în *proximitate* – o moarte a *celuilalt* dezbrăcată de toată recuzita romantică, într-o teribilă suprapunere cu propria ființă. Însă aici nu e experiența directă, aproape pe viu, a morții destinale – ca la Marius Chivu (*Vântureasa de plastic*) sau O. Nimigean (*Rădăcina de bucsau*). În *Frânghia înflorită* (*Frânghia înflorită, Album de familie*, Casa de Editură Max Blecher, 2012, 78 de pagini) nu e moartea crudă care îl lovește pe cel mai drag (mama), ci o moarte încă mai rea, căci „aleasă” de tată, o moarte având toate semnalmentele unei trădări. Proximitatea e acum traumatizantă, o învățare contorsionată a muritudinii și a com-pasiunii. Pierderea brutală a tatălui la vârsta suspendată a adolescenței declanșează o sensibilitate precoce a morții, o presiune a ei cu sentimentul unei străinii înrudiri cu lumi de *dincolo*. Mici experimente ale imponderabilității încurcă primejdios tărâmurile.

Revin acum, după lectura integrală a celor două cărți, și încerc o re-punere în pagină. La Radu Vancu asistăm la o re-învățare trudnică și foarte expresivă a vieții. Nu întâmplător, calea e a visului. O teorie mai nouă asupra mecanismelor onirice susține că visele sunt zone de antrenament în care oamenii repetă și exersează comportamente fundamentale pentru supraviețuirea în stare de veghe. Privarea de vis pe care o introduce, metaforic vorbind, sinuciderea tatălui golește de sens chiar gesturile vieții cotidiene. Frânghia e ani în șir verticală, în cădere perpetuă, alunecoasă, sălbătică. E nevoie de intervenția atent construită a visului pentru a re-pune în funcțiune legături rupte, pentru a „înflori” frânghia. Ea poate fi acum orizontală și prelungă, căderea e oprită; la distanță egală de veghe și vis se poate construi viața însăși. Prins în *string-uri/corzi* – Radu Vancu vorbește de „capitivitatea în traumă” ca formă de loialitate față de mortul drag –, poetul înăsprește nodurile nete ale realului sub tratament oniric, așa încât se pot agăța frânturi de sens în cărligele lor, iar trauma cântă dacă știi de unde să-i ciupești corzile: „un musical cu un cimitir care începe să vorbească prin somn”. Realitatea *string-ență* poate fi *interpretată* în infinite moduri, nu există o *adevărată* realitate, ci doar una dependentă de modelul avansat la un moment dat: „Sebastian în vis îl vede pe Sebastian din realitate / jucându-se cu zornăitoare din plușuri bălțate. Suzeta / germană anticolică e learcă de fericire și Sebastian / zâmbește subțire, știind că realitatea nu există, / chestie de altfel nu foarte tristă – dacă realitatea ar / avea prostul gust să fie reală, treaba ar fi nasoală”. Domesticirea – Radu Vancu se descrie pe sine ca poet domesticit, poet de familie – nu înseamnă reducere a temperaturii, nici renunțare la complexitatea interioară, ci intervenție ordonatoare decisă,

sub zodia înaltei, deschisei expresivități. Lucru spus, de altminteri, în unul dintre comentariile din subterana poemelor, un fel de retrageri în colțul paginii (al ringului?), pentru o nouă pământare, care să facă posibilă revenirea: „Subconștientul meu micșorător vrea să facă ordine, să așeze în silogism microarmonia și catastrofa, să regizeze un *cartoon* feeric după un scenariu deprimist. Ca o gospodină care înșiruie pe mileurile etajerei poza bărbatului spânzurat alături de pozele copiilor. Că așa-i frumos. Ce-i pasă subconștientului-gospodină că mania lui logică îmi face pielea de găină și inima terci”. Am numit aceste rânduri și „scrisoare tatei” cu gândul la *Scrisoare mamei*, a lui Pirandello. Efectul insuportabil al morții celui drag este că retează gândul său la tine, nu mai ești fiul-gândit-de-tată. Poemul și visul pot ameliora ruptura, pot reface corespondența (în mai multe sale sensuri). Poetul joacă repetat, în forme anume declanșate stereotip, căci lovesc insistent la o poartă închisă pentru totdeauna, rolul tatălui și-și transmite sfaturi și semnale de iubire: „dragule, de fiecare dată când mă visezi / pe aici se fac niște zile încântătoare...”; „noi, morții voștri dragi, / nu vorbim mai nimic unii cu alții, / ci ne uităm întruna la inimile voastre”. Extenuarea e dublă și de semn contrar: pe de o parte, extenuarea prin tatăl mort, neagră, obsesivă, traumatică, dimpreună cu vina supraviețuitorului și efortul de a împăca două lumi reunibile doar în fantasmă („După cum poate vei fi înțeles deja // că aproape întotdeauna: / viii sunt cei care se întorc și bântuie morții – / stai liniștit în blândul și bătrânul tău cadavru // și deodată întră viul în lumea ta / pe nepusă masă, ca un frate întors / când nimeni nu-l mai aștepta // dintr-un război din care nimeni, niciodată, / nu s-a mai auzit să fi scăpat cu viață”); pe de altă parte, extenuarea trandafirică a tatălui tânăr care poate delega o parte din rosturile sale fiului care visează proiectat într-un viitor la fel de autonom ca trecutul tatălui mort: „Când Sebastian vorbește într-un târziu prin somn, / prin cameră se răspândește în valuri foșnitoare / o mireasmă puternică de trandafiri”. *Frânghia înflorită* intră în balans, ritmând cu o excepțională știință a „tactului” și cu un umor galben de cea mai tulburătoare calitate, viața și moartea și *ridicoul* disperat care le străbate: „Așa că trăiește-ți fericirea, / o să te mănânc din ochi când o să vii, / n-o să-mi ajungi nici pe o măsă, ce-i drept, / însă o să mă ții, ca atunci, în brațe // sub soarele calduț de aici, / și poate că de data asta o să-mi revin, / îmbrățișarea ta de mort proaspăt // o să-mi pătrundă ca o injecție cu adrenalină / în inimă. Fii deci viu, fii fericit de viața ta vie, / oricât de ridicolă-i chestia asta”; dar și „Sebastian, ținut pe genunchi și legănat întâia oară, / face Frumusețea ținută pe genunchi amară, iar Elocința / peltică. Față de ochisorii lui visând, Arta e pitică”. Această din urmă pretinsă micșorare a Artei e contrazisă de fiecare nouă carte semnată Radu Vancu: „Dacă gura lumii macină orice, până și morții, poezia e chiar mai a naibii decât gura lumii: ea nu numai că macină, dar și digeră orice”.

AM SCRIS (în *Apostrof*, nr. 7-8/2005), la vremea apariției primului volum al *Dicționarului cronologic al romanului românesc*, redactat de către cercetătorii clujeni de la Institutul de Lingvistică al Academiei, că este un excelent instrument de lucru, datorită în principal medaliilor tematice pe care le conține. Poți reconstitui, după ele, obsesiile românești dominante ale unui timp, care pot fi extrapolate sociologic și psihologic înspre analize mai nuanțate și amănunțite. Volumul al doilea, dedicat segmentului de timp 1900-2000, apărut tot la Editura Academiei din București, în 2011, menține această calitate de excelență, deși unii dintre redactorii primului op (Doina Modola, Augustin Pop, Mircea Popa, Elena Stan, Valentin Tașcu, Mariana Vartic) s-au retras sau au dispărut, cei noi neputând suplini încă, intelectual vorbind, carențele pricinuite de schimbul de generații. Ion Istrate, coordonatorul științific al volumului de acum, s-a străduit să țină lucrurile în frâu, dar a fost depășit de detalii și, într-o oarecare măsură, de regie. De pildă, el precizează că „toate articolele [...] au fost semnate cu inițialele autorilor“; în consecință, nu vom afla niciodată cine este „D.G.B.“, unul dintre cei mai buni din tot volumul, alături de A.[drian] T.[udurachi], fiindcă un coautor cu trei nume nu figurează în lista furnizată la începutul cărții, decât dacă-l expandăm pe Doru Burlacu, cu un al doilea prenume ocultat de instituția pe care o deservește. Romanele inventariate au apărut în decada 1990-2000, dar menținerea bibliografiei la segmentul de timp amintit reprezintă o restricționare a spiritului critic. Despre romanele dintre 1990 și 2000 s-a scris și după anul 2000, preferința acordată foiletonisticii și textelor „la cald“ prejudiciind exegeze de referință foarte bine lucrate, cum ar fi, de pildă, cele semnate de către Dan C. Mihăilescu. S-a întâmplat, cu perioada respectivă, o bizarerie: legislația deficitară i-a făcut pe optzeciști să-și amâne doctoratul, multe sinteze academice apărând doar după anul 2000, când legislația a devenit mai permisivă. Unele sinteze pe roman au apărut tot atunci, dar se referă la deceniul anterior, ca să nu mai vorbim de efervescența critică de după 2005, când migrațiile din viața universitară se cam stabilizează. În consecință, bibliografia ar fi trebuit nuanțată, extinsă până la data apariției volumului.

După o regie de bucătărie, evidentă la răsfoire, listele de cărți au fost distribuite „la grămadă“, în regim de vrac, ceea ce face ca pagini succesive întregi să fie semnate de către una și aceeași persoană. Dau două exemple (dar ele se pot înmulți): între paginile 133 și 138 semnează doar L.[igia] T.[udurachi], pentru ca ștafeta să fie preluată, până la pag. 143, de L.[iliana] B.[urlacu], în mod evident cel mai neexperimentat nume din seria de coautori. I se datorează, de altfel, culpele cele mai mari, ca de pildă tratarea strepezită, improprie, a

Exuviilor Simonei Popescu (unde autoarea copiază un pasaj substanțial din Mihaela Urșu), sau a romanului *Coaja lucrurilor, sau Dansând cu jupuita*, de Adrian Oțoiu, unde textul de prezentare e de trei ori mai scurt – și inadecvat! – decât aparatul critic. La pag. 215 (Răsvan Popescu: *Omul cu cioc și ghiare*), plăcerea de a copia totul din M. Urșu recidivează, culmea conciziei fiind atinsă la *Razzarul* lui Ovidiu & Alexandru Pecican (pag. 385), despre care nu ni se spune nimic (!), deși e beneficiarul unui premiu. La pag. 76, la cele două medaliioane despre Tudor Octavian, A.[drian] T.[udurachi] se... autoplagiază, repetând același pasaj introductiv, în timp ce alte descrieri sunt discutabile, cum este, de pildă, aceea a lui I.[oan] M.[ilea] la *Un om fără importanță*, de Vasile Petre Fati (pag. 283) – deci, la un roman care pornește *din Musil* –, căruia i se atribuie un „iz kafkian“, fiind decretat „o parabolă a nimicniciei omenești“ (!!!), când în realitate e vorba de complexul tipic postmodern al unei existențe pulverizate, prin deconstrucția unui eu unic în identități alternative, plurale, așa cum se întâmplă și în *Lupul de stepă* al lui Hermann Hesse. Personal, mă disociez oripilat de nefericita formulare a I.[oanei] T.[ămăian], de la pag. 145, cum că aș fi „salutat“ (!) primul volum din *Quo vadis, Domine*, de Mihai Sin, „pentru că impune tema Securității“. Dimpotrivă, cronica mea a fost eminent negativă, defavorabilă atât temei, cât și tentației recuperative.

E limpede că structura psihică și disponibilitatea estetică a coautorilor ar fi trebuit mai atent scrutate, atunci când s-a făcut repartizarea, fiindcă partitura tematică a timpului e de o diversitate flexibilă covârșitoare, marea noutate constituind-o intrarea masivă în scenă a literaturii experimentale și a epistemei postmoderne (Ghe. Crăciun: *Frumoasa fără corp*; Nicolae Iliescu: *Discheta de demaraj...*; G. Cușnarencu: *Călătoria Luceafărului rock-and-roll*; Benedek Jolán: *Suflețelul Iustinei*; Petre Bokor: *Basca lui Șexpir* etc.), tratată de regulă de pe poziția unui *parti-pris* modernist, fără conceptele specifice de rigoare, cu excepția volumul I din *Orbitor* (1996), unde medalionul semnat de Doru Burlacu decupează corect din bibliografie, realizând o prezentare plauzibilă. Din nou, problema pe care o am aici este cu periodizarea: e adevărat că *Aripa dreaptă* a apărut în 2007 și *Corpul* în 2002 – adică în afara cadrului temporal al *Dicționarului* –, dar nu poți analiza în 2011 *Aripa stângă* făcându-te că celelalte două părți ale trilogiei nu există: primul volum se „rescrie“ pe sine prin relaționarea celorlalte două, partea nu poate fi preferată întregului. La fel se întâmplă cu bibliografia: încrâncenarea autorilor de a trage linie după 2000 scoate din joc atât *Istoria...* lui Alex Ștefănescu, cât și *Istoria critică...* a lui Manolescu, ceea ce nu se prea poate.

Să trecem însă la aspecte de structură. Deceniul analizat dă impresia unui vârf de sarcină până în 1996, apoi obosește. Domină patru blocuri tematice interconectate, hibridizate: al literaturii „de sertar“, reală sau doar revendicată, al realismului totalitar (adică al prozei „de dezvoltare“, despre dejism și ceaușism), al totalitarismului tratat parabolic sau alegoric și masivul bloc al literaturii din exil, cu prezențe constante (Goma, Țepeneag, Petru Dumitriu și, la începutul segmentului temporal, Mircea

Eliade și Culianu). Altfel spus: politicul și istoria triumfă în raport cu experimentul, aducându-ne aminte că *best-sellerul* perioadei a fost textul de jurnal, prezentat ca atare sau rescris pentru a corespunde sensibilităților revanșarde. Două recuperări mari, chiar în 1990: *Biserica Neagră* (A. E. Bacosky), respectiv *Luntrea lui Caron* (L. Blaga). În aceeași categorie, romane traduse după versiuni inițiale străine: *Dumnezeu s-a născut în exil* (Vintilă Horia), *Însinguratul* (E. Ionesco), *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* (Petru Dumitriu) etc. Câteva epiloguri de carieră, nu neapărat agreate de către critici: *Cum mor țărani* (I. Lăncrăjan), *Crimă pentru pământ* (Dinu Săraru), și o excepție, incitantă: *Piramida*, parabola utopică a lui Alecu Ivan Ghilia. O revelație, și exegeza ei pe măsură: fenomenul I. D. Sârbu.

Exces de istorie, altfel spus, de politică, și omnisciența specifică a eroilor care se nasc după ce trece frontul. La cald, realismul acestor texte e greu de evitat, fiindcă secretul din spatele cortinei fascinează, dar, pe de altă parte, ține în loc experimentul, îl suspicionează de inautenticitate, îl devalorizează. În afara celor deja enumerate, alte două blocuri tematice domină decada: al experimenților postmoderni (Ioan Lăcustă, M. Cărtărescu, Ghe. Crăciun etc.) și al romanelor despre experiența exilului, cum ar fi *Îmblânzitorul de lupi* (B. Nedelcovici), *Un an cât o speranță* (Titu Popescu), *Viață cu efect întârziat* (V. Duda), *Bariera* (Emil Rațiu), *Șobolanii în Italia* (Grid Modorcea), lista fiind, evident, mai lungă. Se poate scrie o bună exegeză: cine se încumetă? *Dicționarul* abordează crispant experimentul, postmodernitatea: și despre asta se poate discuta...

Strict valoric, decada e dominată de două nume: Nicolae Breban (lider valoric și de putere incontestabil, cu *Pândă și seducție*, *Amfizion* I-II-III, respectiv *Ziua și noaptea*) și Gheorghe Schwartz, cu cinci volume în doar zece ani, ca părți ale unei sinteze. Spațiul nu-mi îngăduie, dar n-aș trece peste romanele care se cer reevaluate, unele dintre ele apărând la edituri fără circulație. Printre ele (dar lista e, din nou, mai lungă): Dan Bogdan (*Scorpionul de Durango*), Mihail Grănescu (*Phreeria*), Gheorghe Truță (*Pagoda*), Alex Freiberg (*Maestrul și soarele*). *Tratat de psihologie șoricească*, Mihai Vlasie (*Azazel*, apărut la... Schitul Crasna în 1995!). *Dicționarul* nu le pierde din vedere, sporindu-și, în acest fel, utilitatea și valoarea.

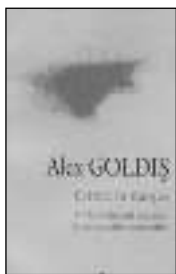
DESPĂRȚIRE. Aceasta e ultima cronică literară pe care o public în mod regulat în *Apostrof*. Mulțumesc frumos redacției și tuturor celor care m-au citit aici în ultimii 22 de ani, primul meu text din această revistă – o cronică la o carte semnată de Mihail Nasta – apărând în nr. 1-2/1991. (Șt. B.)

Între la umăăăr, arm!! și pe-loc-repaus!!

Gelu Ionescu

CE S-A ÎNTÂMPLAT CU (și în) critica literară românească în primele decenii ale dictaturii comuniste se poate afla din – devenită inevitabilă – sinteza, intitulată *Critica în tranșee – de la realismul socialist la autonomia esteticului*, semnată de Alex Goldiș. Cartea cu acest titlu a apărut la Editura Cartea Românească în 2011 – dată la care autorul nu împlinise încă 30 de ani. Fac precizările de mai sus pentru că acest debut – deoarece de un debut este vorba! – mi se pare strălucit. Sînt poate printre cei din urmă recenzenți care fac această apreciere ce sună întru totul cu cele patru mici texte apreciative de pe ultima copertă a volumului, texte semnate de Sanda Cordoș, Al. Cistelean, Mircea Martin și Ion Pop. Sînt deci în total acord cu (ei și) ele – de aceea nu vreau să mai repet aceste considerații, atît de bine formulate; căci cititorul care va avea curiozitatea parcurgerii acestor rînduri fie s-a întîlnit cu cartea – semn că problema în dezbateră îl interesa –, fie o va căuta și, astfel, singur va descoperi aprecierile unanime ale colegilor mei. Am ales deci – dată fiind adjudecarea valorii – să fac unele digresiuni, poate și unele sugestii, nu numai în calitate de cititor, dar și de martor al epocii, deci al apariției cărților și paginilor de publicistică la care se referă Alex Goldiș. Nu înainte de a admira răbdarea – chiar benedictinală! – a tînarului nostru confrate în a citi (pe lîngă cărțile de critică cele mai interesante ale acelor ani) cîteva sute, poate mii, de pagini... ilizibile, aberante, pline de clișee propagandistice de cea mai tristă amintire, înclieate în fals, uneori chiar texte idioate – și de a le pune pe toate la locul lor, construind un tot coerent și fundamental exact. O „reconsiderare“, așadar, ce valorizează meritul (nu numai istoric) al elitei generației '60 – generație care nu a trecut prin epoca și marile ei durități ca printr-o bătaie cu flori la Șosea; pe mine, și probabil pe alții de vîrsta mea, lectura m-a făcut să observ lucruri pe care atunci nu le vedeam cu aceeași claritate. Și, e de spus, tinerii cititori de azi ai cărții „recuperatoare“ a lui Alex Goldiș s-ar cuveni să înțeleagă ceva esențial, și anume că *vocația* celor ce încercă, cu atîtea riscuri, să „între“ și să „facă“ literatură în acele decenii era dintre cele mai puternice din toată tradiția culturii române. Tinerii critici și textele lor au făcut o

maximă presiune asupra zidului dogmatismului ideologic, reușind, ajutați și de unele instabilități ale contextului politic, să îl spargă. În fine, mai vreau să remarc că această cercetare de sinteză asupra unei părți din literatura (și exegeza) românească din anii comunismului apare mai repede decît mă așteptam – și ca inițiativă, și ca realizare; iar calitatea ei o face exemplară: s-ar putea ca sinteze de același tip consacrate prozei sau poeziei acelor ani să fie mai lesne de făcut, pe urma celei de față.

Dintre acei ca fost „în tranșee“, ca să reiau expresia din titlu, trăiesc și sînt în frunte încă unii dintre principalii victorioși: Nicolae Manolescu (vîrf de lance – mai bine zis de „baionetă“, ca să prelungesc încă o dată ecoul titlului), Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Mircea Martin, Ion Pop sau, pe atunci, ezitantul Paul Cornea – poate și alții, mai puțin implicați; în ceea ce mă privește, aflat ca vîrstă „între“ ei și „întîrziind“, pînă către 1970, în mai puțin implicata cronică de film, am simțit, alături de interesul viu în lectura cărții lui Goldiș, un fel de emoție, cea a martorului; sau emoția unuia din linia a doua (sau a treia) care a profitat de armistițiul (din poziție victorioasă) obținut de primii combatanți, alăturîndu-mă, în deceniile următoare, celor ce aveau să mărșăluiască pe urmele avangardei, „mai trăgînd focuri rare“, cum se spunea, cîndva, în anii campaniilor cu pușca. În fond, „realismul socialist“ a fost o formă de terorism de stat, în regimul căruia frica de a fi eliminați o încercau chiar și promotorii lui: ceea ce s-a și întîmplat – cartea lui Alex Goldiș o consemnează; în fond – nu știu cît era clară în conștiința celor ce asaltau frontul ideologic –, discuția se purta în plină „schizofrenie“, căci realismul socialist era o totală contradicție în termeni: dacă cereai scriitorilor, bătînd cu pumnul în masă, să nu părăsească realismul, atunci nu aveau cum evita critica felului cum socialismul era pus în aplicare prin dictatură – iar dacă voiai să faci literatură socialistă nu puteai decît să ieși din realism, ceea ce s-a și întîmplat, în fond: „comanda socială“ nu a produs decît rebuturi. Și cînd au apărut paginile cu adevărat mai realiste ale tinerei generații, atunci ideologiile au protestat – acestea nu serveau socialismului, ci „denigrărilor, rămășițelor burgheze, influențelor cosmopolite“ etc. Lozinci, dar și sancțiuni care au costat, uneori, vocații. De aici începe întreaga răsturnare a falselor valori din deceniile 5-7, cu ecourile ei ulterioare, succesul atît de „sinuos“ în definierea unui nou „canon“, cel care s-a impus, s-a detaliat și definit, devenind din ce în ce mai dezideologizat, mai adevărat ca ierarhie artistică și mai sincron, în deceniile următoare, pînă la criza lui fundamentală de după '89. Pe acest teren se dezvoltă dezbateră pe care Alex Goldiș o inițiază și o duce la un convingător sfîrșit.

Și nu cred că situația, scurt descrisă mai sus, ar fi singura „schizofrenică“ din acei ani. Aș mai menționa două: prima – criticii tineri, în ofensiva de impunere a generației lor de poeți și prozatori, se fereau, tactic, fie în valorizare, fie în analiza unor opere, să dea argumente semnificative – țînînd numai de „estetic“ – care să poată fi invocate de dogmatici în acuzațiile lor de „abatere de la realismul socialist“ – acuzații care, desigur, n-au lipsit. Această „benefică“ – dacă se poate așa numi – protecție, printr-un fel de duplicitate (pozitivă) a criticii, a rămas să funcționeze, oarecum, pînă la

sfîrșit – chiar dacă din ce mai diminuată –, căci peste curajul politic vizibil în poeme sau romane critica „trecea“ deseori mai repede, ca să nu fie stîrniți demonii vigilenței de partid; se conta, uneori, și pe o tactică imprevizibilă a cenzurii, în orice caz, pe lectura complice a publicului. O a doua constanță chiar în atitudinea politicii de partid, care, de la un moment dat, cînd dogmatismul realismului socialist era în cădere liberă și „orînduirea socialistă“ era decretată ca deplin învingătoare, a preferat să vorbească despre „progrese“ și „realizări“ în artă, literatură sau cultură în contextul optimismului general: asta „făcea bine“ în „documentele de partid“ – dar fără a fi uitată și „rămînerile în urmă“ –, un ritual care a rămas, cu variațiile de conjunctură, pînă la sfîrșit. Așa a trăit viața literară timp de 40 de ani, în aceste date s-a scris...

Dar să revenim la cartea lui Alex Goldiș, care, desigur, mi-a sugerat aceste digresiuni: rezumînd într-o frază, ea cercetează, descrie și interpretează istoria criticii naționale de la anii dictaturii ideologice (și politice!) a realismului socialist pînă la treptata reabilitare a criteriului estetic (necesara utopie a autonomiei), drum pe care călinescianismul, unit cu sugestiile oportune ale Noii Critici franceze (de diverse „școli“, îl determină în chip fundamental, pînă cînd actul critic a fost – aproape în totalitate – readus pe teritoriul unei „normalități“: cea a tradiției valorilor interbelice, așa cum o înțelesese Lovinescu în cunoscuta sa sinteză, căreia i se putea adăuga, cu folos, încă o generație mai mult sau mai puțin maioresciană. Aș puncta acest parcurs observînd că: la 1950, în condițiile cunoscute și discutate de Goldiș cu o competentă claritate, critica literară se confunda aproape total cu propagarea comandamentelor leniniste ale literaturii de partid, istoria literară era redusă la desfigurarea cîtorva scriitori și opere acceptate ideologic pentru a legitima „noul“ printr-o tradiție „realistă“, și mai ales „critică a societății burghezo-moșierești“ etc., iar teoria literară, chiricită în debile definiții pentru uzul școlarilor, era acoperită de cîteva principii marxiste trecute prin jdanovism. (În 1952 eu am învățat, la liceu, mai multe ore despre *Pasiunea lui Pavel Corceaghin* de Ion Vitner, dar numele lui Blaga sau Hortensiei Papadat Bengescu nu au fost rostite.) Cît privește pe Lukács – de presupus că era citit de unii –, nu avea cum fi invocat, din cauză de „deviaționism“...

În 1970, cînd exegeza lui Alex Goldiș se oprește, just, pentru că intrăm într-o altă „etapă“, situația se prezintă, din fericire, cu totul alta: critica literară se bucură de infinit mai multă libertate, cronică redevine (continuitate moștenită) specia majoră (împroprietărindu-se, de multe ori – cum exact observă Goldiș – cu teritorii ce nu-i erau proprii, ci țineau cînd de istorie literară, cînd de teorie). Istoria literaturii crește – tot prin diverse „negocieri“ – mult în suprafață și adîncime, cîștigînd treptat, cu fiecare „reconsiderare“, mai mult adevăr, mai multă informație, mai mult material ajutător pentru sintezele ce se fac sau se „presimt“. Dar (din succes în succes, din ce în ce mai adevăratele, din punct de vedere istoric, interpretări, situații și investigații istorice și bibliografice) mai trebuie spus că – mergînd pînă acolo unde cartea de față *nu* își propune să o facă și, deci, divagînd – libertatea deplină, „normală“ în istoria literară nu a fost posibilă decît odată cu libertatea cea mare a cuvîntului de după 1989. Pentru că,

pînă la sfîrșit au rămas, ca în hărți, teritorii doar hașurate, și nu colorate în întregime: mai ales cele legate de interbelic, de „dreapta“ ideologică sau de scriitorii care și-au permis să rămînă în exil. Teoria literară a avut repede, după 1970, drum aproape complet deschis, după ce destule „teze“ și aplicații venite din Noua Critică franceză colonizaseră cu deplin succes, cu o clară (neintenționată la originile ei galice) eficacitate ideologico-politică. Sigur că și succesul mondial al criticii franceze începe să pălească în deceniul 8, ceea ce însă nu explică de ce interesul pentru aplicațiile teoriilor venite de acolo scade simțitor la noi. Căci, dacă sursa franceză interesase și servise mult la liberalizarea viziunii despre literatură și la refacerea vocabularului estetic și exegetic, la 1980 cunoștințele teoretice în materie de naratologie, critică psihanalitică sau estetică a receptării – ca să luăm numai aceste exemple – sînt minime chiar la criticii afirmați (nu o dată unii dintre ei exprimîndu-se ironic sau chiar rebarbativ față de aceste „inovații“ care nu serveau luptei duse de cronică, de întîmpinare în genere, contra literaturii și literatorilor de partid și de protocronism – acestea din urmă fiind, într-un anume fel, „rămășițe“ tricolore ale dogmatismului). După succesul punctual al unei variante a structuralismului – bine analizat de Alex Goldiș –, numai cei mai tineri și intens preocupați de problemele teoretice ale literaturii se interesează și încearcă – unii au și reușit, încet-încet – să aducă în discuție și teritoriile teoriei. Spun toate acestea în consens cu observațiile atente și deloc simplificatoare ale lui Alex Goldiș privitoare la dominația neclintită a cronicii literare în cîmpul criticii literare autohtone, dominație din care rezultă: 1. Ea valorizează din celelalte ramuri ale criticii (istoria și teoria) ceea ce îi convine pentru a impune un „discurs al puterii“ („cerchiștii“ clujeni nu renunță la tăria culturii lor filozofice și estetice); 2. Această preeminență este – a fost și a rămas – o trăsătură specifică literaturii noastre, chiar cînd „genul“ și-a risipit implicațiile în eseu sau chiar într-un total revizuit gen de monografie (cele mai importante sînt analizate cu relevanță și subtilitate în capitolul final al cărții – capitol de referință). La această specificitate și la „cîntecul ei de sirenă“ e de gîndit...

Revenind la „tranșee“: cred că autorul investește cu mai multă cultură „de specialitate“ – chiar cînd par aluzii directe la cărțile celebre din Noua Critică franceză – unele dintre textele autohtone asupra cărora se oprește și le analizează valoarea. Uneori (nu la lideri) cuvintele-„cheie“ trec, în polemică, fără acoperire – Alex Goldiș menționează universal-valabilele „structură“ și „scriitură“, se mai poate adăuga „discurs“ sau „complex“ – ca substantiv cu pseudoaluzii la Freud (care, de altfel, era aproape de negăsit în altă limbă decît germana, în deceniile 6 și 7).

Ajuns aici, mai fac două precizări care țin, ca să zic așa, destul de accidental de textele care fac materia, obiectul și analiza cărții de față, și mai mult de contemporaneitatea mea cu ele. Prima: cîștigurile în libertatea de exprimare și de opinie se fac, firește, prin textele polemice importante, analizate și urmărite în consecințele lor; dar nu numai, ci și prin micile „mişcări“: taionări, pertractări, tocmele, tacticile, aluzii – cu toate și din textele de toată ziua, ca să zic așa – un război de gherilă cu o cenzură tributară unor directive ținînd de mul-

te conjuncturi politice, fie ele de o zi sau de o lună. Mișcarea e mare – și noi o urmăream complici –, veștile treceau din gură în gură, „lectura“ detecta manevrele, se profita de orice prilej: și ele deci au dus la erodarea treptată, dar sigură a realismului socialist (traseu despre care Alex Goldiș face observații și interpretări pertinente). O altă consecință: cenzura nu mai ținea de vigilența „tartorilor“ din redacții (căzuți, majoritatea, în dizgrație, unii chiar în ridicol), ci de un for central, adică mai puțin personal și, nu o dată, sensibil la argumente... dibace, uneori (puțin mai tîrziu) oferite în discuție chiar de autorii cenzurați. A doua precizare, și poate cea mai importantă, este că în tot acest context, în polemici, atitudini, controverse etc., „politicul“, „practicul“ are rolul esențial, poate chiar mai important decît ideologicul. Partidul Comunist își apăra, în primul rînd, politica; iar ceilalți, cei care dădeau oricît de vagi semne de nemulțumire – pe tărîmul cultural sau numai literar, într-un fel sau altul – nu o făceau numai din convingeri estetice, ci dintr-o, de cele mai multe ori camuflată, „instinctivă“ respingere (uneori-deseori, primită prin educație și dintr-un mediu rebarbativ noii orînduirii). Dar această „luptă din tranșee“ a fost, în fapt, urmărită de un număr infim de cititori – cei imediat interesați. Cînd însă, de la un moment dat, dogmatismul se risipește (chiar dacă nu total), atunci devin interesați de problemele criticii mult mai mulți cititori, cei care „simțeau nevoia“ unui discurs teoretic nesa anti-marxist-leninist. Sau mai apare o altă lectură, cea interesată de „dezvăluiri“ cvasianecdote sau de folosirea unui limbaj altul decît cel oficial. Această prea puțin invocată componentă „politică“ a „cîmpului de bătaie“ e cred că singurul plan pe care îl găsesc prea puțin invocat în cartea lui Alex Goldiș. Era și greu de altfel, pentru că acest tip de lectură a subtextelor era accidental, deseori oarecum obscur și complice, deci mai condiționat emoțional și mai... „trăit“.

Ce a determinat „politicul“ (cel superior și decizional) să lase în cădere liberă, treptată, realismul socialist și dogmatismul lui, pe corifei și slujitori, e o altă istorie. Se pot avansa ipoteze – în care, desigur, „reabilitarea“ lui Maiorescu și publicarea lui Mircea Eliade pot fi legate de apariția „comunismului național“ și apoi „naționalist“. Cu o expresie fericită, ce e valabilă chiar și după 1970, evoluția lucrurilor reflectă „principiul continuității pașnice cu literatura realismului socialist“ (p. 114). O istorie (literară sau nu) în care literatura a putut face, mai întîi, victime (interziții și întemnițării), dar apoi chiar ele, victimele, au putut face literatură – vezi treptata lor reapariție publică, altfel spus „recuperarea“. E, de asemeni, aproape imposibil de urmărit un alt fenomen, și anume o mefiență capricioasă a publicului intelectual ostil (sau pe jumătate ostil) comunismului față de cei care deveniseră tolerați de regim, mai ales la sfîrșitul deceniului 6 (bine-cunoscuta teorie revoluționară a „tovarășilor de drum“) – după ce chiar aceștia fuseseră condamnați, dur și repetat, de ideologii oficiali (*Estetica* lui Tudor Vianu, de pildă, fusese atacată chiar în primul număr al *Scînteii*, septembrie 1944). În schimb, constatăm o admirație aproape necondiționată pentru cei (încă) refuzați – nu întotdeauna justificată: e vorba nu numai despre oameni, ci și despre opere. Cum, paradoxal, dispariția atît de timpurie, în deceniul 7, a celor „mari“ – Călinescu, Vianu și Ralea (într-o oarecare măsură) – are

drept consecință... „liberalizarea“, publicarea aproape întregii lor opere.

Soluția eseului, la care combatanții au recurs în chip predominant, soluție despre care Alex Goldiș glosează îndelung, nu însemnează numai adoptarea unui „gen“ mai liber, o stratagemă în a evita exhaustivitatea, deci puncte nevralgice ideologice sau politice (conjunctura sau permanența), dar și un fel... leneș de a se debarasa de o bibliografie laborioasă, nu numai decît imposibil de citat. Formă de liberalizare a discursului, desigur – dar disprețul unora, remarcat de Alex Goldiș, față de monografiile (care încep cu biografia scriitorului etc.) nu era chiar atît de întemeiat. Căci simplul fapt de a te referi la din ce în ce mai multe aspecte ale unei vieți sau unei opere, chiar în cadrul unor – descoperite ulterior – mistificări, modifica grila de lectură și poate fi considerat (cum menționează și Alex Goldiș) un, chiar dacă minim, progres. Doar simpla pronunțare a unui nume de scriitor sau de operă putea fi – în deceniul 6, mai ales – un semn bun. În fine, aici mă despart de autor, minimalizarea erudiției e mai mult un semn de suficiență, și nu de strategie a receptării. Căci mereu a fost nevoie de date și de invocarea unor „situații“ – iar erudiția nu se găsea chiar pe toate drumurile; Călinescu însuși a practicat-o, chiar în exces pentru scriitorii din secolul al XIX-lea. Iar alcătuirea bibliografiilor complete va deveni posibilă abia în deceniile următoare. „Antipozitivismul radical“ (p. 146) nu e neapărat o virtute – și nici nu a fost. Iar „impresionismul angajat“ – o formulare fericită a lui Alex Goldiș – va intra, după 1970 – dacă nu cumva înainte –, în criză, confruntat cu necesitatea ieșirii din „eseu“ sau din foileton: nu altul decît radicalul Adrian Marino va tuna și fulgera împotriva lor, denunțîndu-le superficialitatea.

Alex Goldiș consideră, cu îndreptățire, călinescianismul ca fiind un fel de plăcă tur-nantă în trecerea de la realismul socialist la autonomia esteticului. E important de spus că cel invocat era un fel de „lux“ pe care și-l permitea „conducerea“ (nu am citit des menționata și apreciată carte a lui Andrei Terian, care, probabil, detaliază problema) – dar „a convenit“ atunci cînd „divinul“ s-a arătat destul de reticent față de reabilitarea lui Maiorescu; apoi, cînd nu a încurajat, ci doar a amintit, în trecere și fără entuziasm, pe cei cîțiva dintre scriitorii de valoare din tînăra generație; iar pe tema realismului sau a autonomiei esteticului a făcut o echilibrată destul de echivocă – cum observă chiar Alex Goldiș. Oricum, ofensiva repetată a dogmaticilor împotriva lui nu a reușit, din fericire, să-l doboare și, de la un timp, numele său a putut fi invocat de tineri, spre folosul cauzei lor. Nu persoana, ci „spiritul“ călinescian era deci cel mai convenabil tinerilor combatanți – și pe bună dreptate. Analiza călinescianismului face unul dintre cele mai interesante capitole din cartea lui Goldiș.

Mă opresc. Cum se vede, rareori mi s-a întîmplat să am un dialog atît de viu ca și cel la care m-a incitat lectura criticii lui Alex Goldiș. Chiar și dezacordurile – rare – mi s-au părut mereu nuanțabile – „negociabile“ –, mai ales în vremuri de pace... chiar dacă am folosit (cam ieftin...) limbajul belic. Așa că închei evocînd replica de neuitat a „ideologului“ Mișa Novicov, mare amator de proverbe: „Cîinii latră, pietrele rămîn!“

STAHANOV și statuia

Ciprian Vălcan

DEȘI NU mai sînt în stare să picteze nici măcar o mătură, artiștii noștri se arată gata oricînd să-și taie urechea.

Fără să îndrăznească s-o mărturisească explicit, artistul contemporan are un singur idol: doctor Mengele...

Antichristul colecționează numai sfinți și asceți.

Directorul muzeului său de istorie naturală e Ferrante.

Fiecare individ care se pretinde lucid are nevoie de măcar o lună pe an de lecturi din istoricii antici.

Idealul poezilor blestemați – să-și scrie operele pe piele de înger.

Stahanov își transformă dușmanii în statui.
E mai ușor să lupți cu statuile decît cu umbrele.

Orice mîntuitor e un anti-Stahanov.

În 2011, în Franța erau 10 000 000 de pisici și 8 000 000 de ciini. 62 000 000 de locuitori și 18 000 000 de animale de companie. Fiecare al treilea francez își avea necuvîntătorul său.

Peste 200 de ani, fiecare necuvîntător își va avea francezul său.

O studentă îmi povestește despre o bătrînă cu accente de mizantropie care ținea mereu același discurs: „Nu există iubire, nu există nimic sfînt. Cînd o să mor, să mă ardeți și să-mi aruncați cenușa la closet“.

Pe lîngă această bătrînă, Timon mi se pare un biet fanfaron.

Singurul Mesia potrivit pentru noi e statuia Comandorului.

Geniile născute la noi sînt genii absurde.

Nu poți să aștepti ivirea unui Boileau la Pașcani.

Doar doi maeștri ai nudului: Ingres și Bonnard.

Un scriitor hun ar fi fost cel mai mare stilist al istoriei. El n-ar fi avut nevoie de obișnuitele unelte de scris, el ar fi dat cu biciul.

Un scriitor hun ar fi fost obligat să taie o sută de capete înainte de a i se permite să înceapă să scrie.

Scriitorul hun scrie cîte două rînduri pentru fiecare zece vrăjmași uciși.

El e parcimonios cu verbul, nu cu sîngele.

Scriitorul hun nu crede în zei, ci numai în lupi.

Scriitorul hun e și nițel canibal: pe lîngă obișnuitele hălci de carne de cal, el nu refuză nici carnea de om.

Scriitorul hun e obligat să cultive fragmentul, căci el scrie între două bătălii, în goana calului. Nimic mai străin decît epopeea pentru un scriitor hun.

Scriitorii huni nu folosesc pamfletul sau epigrama pentru a-și ataca inamicii literari. Ei au la îndemînă un mijloc mult mai direct – ei au săgeți...

Îmi pot imagina cu ușurință Lisabona transformată într-un oraș cu doar trei categorii de locuitori: lustragii, cofetari și scriitori.

Peste vreo douăzeci de ani, Portugalia va fi singura țară din Europa în care artiștilor le va mai fi cu putință să trăiască.

Există oameni care își închipuie că au reușit să cunoască lumea fiindcă au sedus două secrete.

Cei mai mari împărați ai Rusiei au fost tocmai aceia care și-au chinuit cel mai mult supușii.

Pentru ruși, un împărat blînd e un împărat slab, o cîrpă nemțească.

Portăresele și pensionarii isterici sînt personajele de care ne izbim în vremurile ce prevestesc Apocalipsa.

Antichristul e un insașiabil cititor de reclamații anonime.

Antichristul nu e din spița lui Rimbaud, ci din aceea a lui Bacovia. El nu călătorește prin Africa, ci moțâie toată ziua la Bacău.

Probabil că singura moarte potrivită pentru un filosof e o moarte țărănească.

Un filosof nu-și dorește să moară la Spitalul American de la Neuilly.

Pentru contemporanii noștri, infernul e o zi din viața lui Amiel.

Întâlnirea poetului cu Anima

 Ion Vartic

Radu Stanca

RADU STANCA și-a scris prima lui piesă de teatru, *Cealaltă primăvară*, pe când avea douăzeci și doi de ani. Ulterior, atunci când și-a proiectat un volum de teatru, bineînțeles că dramaturgul nu și-a inclus în sumar această „comedie tristă în trei acte”, plină de stângăciile debutantului. Sigur că *Cealaltă primăvară* este interesantă pentru cercetătorii operei sale, întrucât aici se vede cum din dramaturgul incipient se configurează deja, prin patos, marele dramaturg de mai târziu. După cum, în aceeași „comedie tristă” se vede cum Radu Stanca trece de la drama analitică la viitorul său teatru baladesc. Acest lucru îmi era foarte clar încă din vremea în care am scris prima exegeză asupra operei stanciene. Recitind recent această piesă, m-a frapat cu totul altceva. Și anume, drama pe care o mărturișește în această piesă un personaj episodic, al cărui vis este de a deveni un mare scriitor: „Aveam toate calitățile pentru a ajunge ceea ce voiam: răbdare, putere de muncă, sensibilitate, dragoste, entuziasm, luciditate. Tot ceea ce-mi lipsea era acest ceva care nu depindea de mine, ci de altcineva. Un bob mic de tot, un grăunte pierdut în marea de condiții pe care le îndeplineam... Acest grăunte însă nu mi-a fost dat”. De aceea, conchide personajul, „am devenit ceea ce sunt: un ratat”. Grăuntele acela de care depindea destinul de mare scriitor al acestui personaj ar fi trebuit să se găsească în mâna altcuiva, care l-ar fi putut salva sau, cum spune personajul acesta, *l-ar fi putut mîntui*: „Dacă ar fi fost în preajma mea cineva, atunci când mi se sfârșeau ultimele puteri, poate aș fi reușit să mă salvez. Mi-aș fi închinat viața acelei ființe, mi-aș fi găsit sprijinul sau poate altceva... poate nu mi-aș fi pierdut curajul. N-aș fi deznădăjduit. Eu însă nu am fost iubit de nimeni”. Acel cineva după care tânjește ratatul din piesă este, evident, femeia pe care el n-a întâlnit-o și care prin iubire l-ar fi mîntuit, întrucât i-ar fi declanșat marea creativitate: „... pe mine nu m-a iubit nimeni... Astfel, m-am aruncat în brațele singurătății. Cumplită amantă. Astăzi am ajuns să scriu librete pentru canțonete și cupletele la modă”. Cu concluzia definitivă, ca o lespede: „Eu sunt un mort”.

Confesiunea acestui ratat din *Cealaltă primăvară*, care, din cauza singurătății sale, n-a mai ajuns „un mare scriitor”, mi-a revenit în minte citind scrisorile de dragoste adresate de Radu Stanca viitoarei sale soții, actrița Dorina Ghibu (căreia, în fami-

→

→

lie, i se spunea, cu alternanță de grafie, „Doty“ sau „Doti“, apelativ care provine din Dorothy). Din aceste scrisori adresate lui Doti se vede clar că obsesia personajului episodic din *Cealaltă primăvară* este, de fapt, marea obsesie a lui Radu Stanca însuși. În primul rînd, epistolierul vede întâlnirea lui cu Doti ca pe una dintre un poet și o actriță, dintre „un scriitor de teatru“ care presimte că „și-a întâlnit interpreta care să dea viață adîncă și înfiorată personajelor sale imaginare“ și care intuiește că literatura lui va primi „viața nouă pe care o așteaptă să se reverse asupra imaginilor ei moarte“. În mod complementar, el proiectează această relație și din perspectiva actriței, transpunînd-o, atît de premonitori!, în aceea dintre Eleonora Duse și D'Annunzio: „Marea rezolvare a destinului ei artistic a fost – incontestabil – întâlnirea ei cu D'Annunzio, dar *mîntuirea* (s.n.) artei a trebuit răscompărată cu o suferință impresionantă a femeii“. Cum se vede, relația erotică reprezintă la Radu Stanca plămada unei „sinteze de artă și spiritualitate“ întrucît creația ar fi în mod obligatoriu o co-creație. Ca la Ibsen sau la J. L. Moreno, partenerii de viață devin co-creatori, impulsioniînd în egală măsură o creativitate deplină, feminin-masculină. Materializată, de altfel, triumfător în spectacolele gîndite de el și în care Doti le-a întrupat pe eroinele de prim-plan.

Dar scrisorile îndrăgostitului către Doti sînt unice în spațiul cultural românesc dintr-un alt motiv. În acest sens, scriindu-i lui I. Negoieșcu, Radu Stanca mărturisește că „Doti ar putea fi pentru mine o revelație concretă a sensurilor spiritului meu. Ea ar putea să-mi fecundeze geniul, ea ar putea avea pentru viața mea *semnificația goetheană* (s.n.) pe care nici una din trecutele mele iubiri nu a avut-o“. Nu e vorba aici numai de faptul că el vede prin întâlnirea creatorului cu o creatoare transformarea creației într-o procreație, ci și de faptul că bărbatul din această relație erotică nu întâlnește pur și simplu doar o femeie, ci, în realitate, însuși „etern-femininul“. La acest „etern-feminin“ face aluzie sintagma „semnificația goetheană“ din fraza epistolieră pe care i-am citat-o mai sus. Pe de altă parte, această aluzie culturală pe care o face Radu Stanca mă trimite cu gîndul, totodată, la o anume observație făcută de Jung, după care fiecare bărbat poartă în sine „imaginea eternului feminin“ ce nu este imaginea unei anumite femei, „ci a unei femei în genere“. Această proiecție este una organică și empirică, este un arhetip înscris în psihicul masculin. Această imagine arhetipală este *Anima*, materializînd dimensiunea feminină existentă în psihologia masculină. Anima este o imagine transcendentă, care e proiectată însă, în același timp, asupra unei femei iubite și care, empiric vorbind, corespunde acestei reprezentări ideale. Iată de ce în aceste scrisori găsim o transpunere surprinzătoare, dar inconștientă, a viziunii jungiene: „Idealul meu de lumină, idealul meu de formare interioară ai fost tu – și te-am simțit din zilele mele cele mai fragede în mine. Doar chipul tău, imagina ta îmi lipsea – și acum, cînd toate s-au limpezit în jurul meu, chipul tău îmi revelează adevărul acesta: nu te-am iubit, din începuturi, decît pe tine“. Simultan, Doti devine aici și „artista brună“, supusă ca și el timpului,

și Anima transcendentă, fără vîrstă, arhetip și suflu al vieții: „Am găsit în sfîrșit făptura unică, incomparabilă, de atîta vreme căutată, care să reveleze sensul destinului meu; acea ființă minunată, din începuturi, a cărei prezență să mă umple de un alt eu, definitiv, adevărat, deplin – eul dorit, fremătător de viață, rod al miraculoasei prefaceri săvîrșită de tine în mine. Plin de evlavia de care mă simt învăluit să rostesc rugăciunea de recunoștință pentru că visul meu a fost sortit să devină fapt adevărat: ești a mea. Tu, cea din primele mele visuri, tu, cea care ai trecut ca un semn prevestitor prin copilăria mea, tu, cea care – apoi – ai venit de cîteva ori prin tinerețea mea, ca un augur al destinului, și acum ai sosit să desăvîrșești maturitatea mea“. (Subliniez că și la Jung acest contact conștient cu Anima are loc la vîrsta matură a bărbatului.) Sînt aici rînduri epistoliere pline de ambiguitatea transcendent-imanentă pe care o are și Anima jungiană. Prin revelația pe care Anima o aduce în psihologia masculină s-ar atinge, după Jung, deplinătatea psihică a bărbatului. Uimitoare sînt corespondențele pe care le găsim în exaltarea epistolieră a lui Radu Stanca:

„Și te iubesc pentru că ești deplină –
Și te chem pentru că vreau să mă îndeplinești...“

Ambiguitate de același tip jungian, revenită la motiv în scrisori: „*Soție* – adică îmbinarea tuturor substanțelor feminității, a feminității devenită ideal și necesitate, scop și existență, sens și realitate. *Soție* – concept cuprinzător, reunind în el viața și moartea, mama și amanta, pe fecioara sfîntă și pe femeia pătimășă, Maria din Nazaret și Maria Magdalena – una singură, pentru mine *tu*, Dumnezeu și Diavolul meu, liniștea și neliniștea mea, ziua și noaptea mea, lumina și întunericul meu, viața și moartea mea – mai ales moartea mea, moartea în tot ce are ea mai sublim ca împlinire a vieții. Și într-adevăr, Doti, în aceste zile din urmă, *eu am murit*. Am murit de cea mai minunată moarte; am murit de viață. Am murit și m-am născut prin această moarte; am murit *eu* și m-am născut *tu*. Cel nou, cel ce sunt acum, sunt *tu*. Noua mea existență este veșnicia ta. Căci, Doti scumpă, simt ca niciodată veșnicia – o simt cu toată nimicnicia mea muritoare“. Rînduri imnace scrise de cel care după întâlnirea cu Anima se simte nu numai om întreg, ci și un „demiurg mîntuit“, adică un creator salvat, inundat de marea creativitate precum „o ploaie de aur“. În fine, încheind această scurtă prezentare, mai subliniez doar faptul că, tot ca la Jung, și aici, Anima sau Doti este proiectată într-un înalt registru pămînt, ca o zeiță, sau într-un registru creștin, precum mireasa lui Cristos, biserica: „... cît de fără margini e iubirea cu care mă îndrept spre tine, slăvindu-te; cît de totală e beatitudinea mea interioară cu care urc lîngă altarul tău și, încărcat de evlavia dragostei, îngenunchez la picioarele tale“. Acum cred că se înțelege, totodată, de ce poemul insular *Doti* străjuiește, ca o uvertură, volumul *Ars doloris*, pe care poetul visa să apuce să și-l vadă tipărit. ■

Scrisori către Doty

[1]

Dragă Doty,

Nu găsesc cuvântul miraculos căruia să-i pot încredința întreagă emoția pe care o încerc când mă gândesc la scurta – dar pentru mine – neprețuita noastră întâlnire. E, într-un fel, această emoție, un sentiment de plenitudine, asemeni aceluia trăit la desăvârșirea unei împliniri de mult așteptată. Și nu știu cum aș putea să-ți traduc mai fidel în cuvinte strania tulburare interioară care mă stăpânește când mă gândesc la această împlinire, de mine o! de când râvnită, și care totuși m-a surprins în ineditul ei. Sunt, în genere, destul de fatalist ca să văd în toate și o mână predestinatoare și, iartă-mă dacă îndrăznesc să cred că, cel puțin în ceea ce mă privește, faptul că te-am cunoscut – ideală întruchipare a plămuirilor mele teatrale – nu e ceva întâmplător. Însăși ciudata presimțire că voi întâlni, în sfârșit, în carne și oase o amică, dorită în scrisul neîmplinit, presimțire cu care am coborât în Cluj, apoi acea necesitate de a trece neapărat pe la voi, deși nu știam că acolo te voi găsi, îmi apar acum ca semne ale unei voințe care m-a dus în preajmă-ți și care desăvârșește, dincolo de mine, hotărâri de mai-nainte temeinicite, tulbur presimțite.

Că pentru tine poate faptul e divers nu-mi pot da seama. Undeva singurătățile noastre se întâlnesc totuși și acolo, fără ca noi să știm lămurit, s-au împletit fire nevăzute care s-ar putea ca în viața de toate zilele să nu se toarcă nicicând. Cine știe dacă – poet și actriță – ne-am întâlnit sub zodii prielnice și cine știe dacă vreodată între noi se vor împlini cele pe care le doresc eu. A fost mai scurt timpul întâlnirii noastre ca acela în care poeții greci comprimau – între un răsărit și un apus de soare – sensurile unei poeme tragice. Și totuși câte bogății am strâns eu din acel amiaz ploios și cea seară cu mireasmă de toamnă precoce în care am fost împreună.

Aș vrea să vezi în această scrisoare o mulțumire pentru orele neprețuite pe care mi le-ai prilejuit; ore care pentru tine au fost poate lipsite de vreo semnificație deosebită, dar care pentru mine păstrează încă un farmec ce nu-l vreau destrămat. Farmecul ce-l are pentru un scriitor de teatru presimțirea că și-a întâlnit interpreta care să dea viață adâncă și înfiorată personajelor sale imaginare...

Ai citit sau nu „Dona Juana“? Vrei să-ți trimit câteva din lucrările mele?

Din Bucureștiul dezolant, mai ales artistic, îți cer un semn. Pe care, dacă vrei să mi-l dai, adresează-mi plicul la Sibiu, Șaguna 8, unde mă întorc peste câteva zile!

Radu Stanca

București 6 Iunie 1948

Notă:

1. „Comedie tragică“ a lui Radu Stanca, nepublicată, dar consacrată, în 1947, prin Premiul „Sburătorul“, decernat de un prestigios juriu, în numele Cenaclului „E. Lovinescu“.

• Doty Stanca la 20 de ani

Pe plic

Domnișoarei Doty Ghibu

Cluj

Str. 6 martie 38

Pe verso

R. Stanca

Sibiu

Șaguna 8

Data poștei 07.06.48

[2]

Sibiu, 28 Novembre 1948

Dragă Doty,

Citesc în „Contemporanul“ opiniile entuziaste ale unui critic dramatic oficial¹ despre tine și încerc o mare bucurie întâlnind această recunoaștere publică a calităților tale de teatru excepționale. Fără să te fi văzut vreodată jucând, am simțit

instinctiv – puținul timp cât am stat de vorbă – sensibilitatea ta cu totul deosebită, discreția și căldura personalității tale interioare și, dacă-ți mai amintești, în chiar felul tău de a vorbi pe care-mi spuneai că unii ți-l reproșează, eu am crezut că aud armonia aceea dăruită ce ascunde în ea sunetul binecuvântat al vorbirii sărbătorești a artei.

Și aș spune că rândurile din „Contemporanul“ m-au măgulit într-un fel și pe mine, căci mi-au verificat impresia directă și nemijlocită pe care am avut-o când am sesizat în tine, fără să o fi văzut arzând în amfora scenei, flacăra ferventă a marelui artiste de mâine.

Și pentru că fac parte dintre cei care „am crezut, deși n-am văzut“, sunt fericit că-ți pot trimite felicitările mele pentru izbânda ta, dorindu-mi să pot și eu cândva să te aplaud, umil spectator, nu numai de departe și în gând, ci și de la un pas de rampa pe care o umpli cu atâta viață.

Radu Stanca

→

→

Notă:

1. „Criticul dramatic oficial“ e Simion Altescu, care a văzut-o pe Doti Stanca în Emilia din *Otello* și în Olia din *Cei din urmă*, spectacole prezentate de Teatrul Național din Cluj în turneul său la București.

Pe plic

Domnișoarei Doty Ghibu
Cluj
Str. 6 Martie 38

Pe verso

R. Stanca
Sibiu
Lenin (fost Șaguna) 8

Data poștei 29 Nov. 48

[3]

Dragă Doty,

Primește, te rog – din partea mea – această „Eleonora Duse“, pe care, atunci când ne-am revăzut la Cluj, spuneai că ai vrea s-o ai. Vei găsi în ea imagina unei mari artiste, cu toate îndoielile și căutările ei. Eu am citit cartea cu mult interes, mai ales pentru că am surprins la această artistă câteva atitudini față de problemele artei, neobișnuit de adânci pentru un om al scenei. Inteligența cu care Eleonora Duse a reflectat asupra stării teatrului și literaturii dramatice din timpul ei m-a impresionat în chip deosebit. Cu atât mai mult cu cât – știi și tu prea bine – nu e lucru frecvent printre actori (nici chiar printre cei așa-zisii „mari“) frământarea și insatisfacția intelectuală. Or, ceea ce mi-a reținut la această biografie a lui Duse a fost tocmai nemulțumirea permanentă a actriței pentru ceea ce realizase și continua căutare a unei soluții literare pentru problemele artei sale. Marea rezolvare a destinului ei artistic a fost – incontestabil – întâlnirea ei cu D'Annunzio, dar mântuirea artistei a trebuit răscumpărată cu o suferință impresionantă a femeii. Dezolant părăsită pe culmile unei sublime, dar triste singurătăți, Eleonora Duse a topit în durerea ei omenească cea mai luminoasă dintre bucurii: aceea a desăvârșirii ei ca artistă.

Cartea mai are și câteva reproduceri fotografice reușite, care reflectă întreaga frumusețe a acestei femei. Privește câtă aleasă distincție răsfrâng trăsăturile feții ei, expresivitatea inteligentă a ochilor, eleganța senzuală a mâinilor – sub toate însă clocontind o pasiune tragică de proporțiile uriașe ale Greciei antice.

În sfârșit, scurtele dar sugestivele notații scoase din corespondența ei denotă o umanitate caldă și un bun-gust remarcabil.

E o carte pe care, nădăjduiesc, îți va plăcea s-o răsfoiești din când în când, în ore când idealurile tale artistice pândite de meschinăriile celor din jur vor avea nevoie de îmbărbătarea unui model minunat, închis într-o carte pe care ți-o trimite cu aceeași neschimbată afecțiune

vechiul tău,
Radu Stanca

Sibiu, Ianuarie 1951

• Radu Stanca licean, purtând pe braț matricola Liceului „Gh. Barițiu“ din Cluj

[4]

Sibiu, 7 mai 1951

Dragă Doty,

Imediat ce m-am înapoiat din Cluj, am vorbit cu Sincu¹ în chestiunea transferării tale. El este – precum era de așteptat – de acord. Din partea lui nu vom avea nici un fel de dificultate. Cum însă în schemă la noi nu există locuri libere, va trebui să facem un schimb între tine și cineva de aici. De aceea te rog scrie-mi neîntârziat ce fel de încadrare ai tu la Cluj pentru a putea căuta o persoană la o categorie apropiată. Aici Sincu are o serie de greutăți create de câțiva actori și actrițe și, bucuos, vrea să se scape de unii dintre ei. Astfel încât propunerea mea a venit tocmai la momentul oportun. Ți repet deci, aici nu stă nimic în drumul realizării proiectului nostru. Urmează acum să aranjăm la București Ches-

tiunea – și pentru asta e nevoie de categoria încadrării și salarizării tale. Cel mai nimerit lucru ar fi ca hotărârea să vină direct de la București, astfel ca cei din Cluj să nu mai poată face nimic împotriva. Pentru asta e nevoie să facem drumul comun – sau, dacă ai ocazia, să vorbești cu Moldovan² și să-i arăți că Teatrul din Sibiu nu are nimic de obiectat în privința unui schimb. Din contră – cel puțin Sincu mi s-a părut – mai ales date fiind și pricinile ce ți le-am pomenit mai sus – încântat de idee.

Eu voi insista mereu aici în privința aceasta. Evident în măsura în care voi ști că dorințele tale nu s-au schimbat – și dorința mea ar fi ca ele să rămână așa cum mi-ai făgăduit. Pentru mine apropierea ta – cum ți-am spus-o de atâtea ori, de altfel – ar însemna un entuziasm nou și o șansă de imbold spiritual unică. Aș găsi în tine rostul agitației mele teatrale și un sens artistic; – iar în ceea ce privește literatura mea, ea ar primi viața nouă pe care o așteaptă să

• Doti la 17 ani

se reverse asupra imaginilor ei moarte. Dar, mai presus de orice, pentru mine apropierea ta ar fi binecuvântată – pentru că ar destrăma singurătatea mea; și dorul meu ce mocnește sub obrocul depărtării ar putea să ardă cu vâlvătaie luminoasă și liberă.

Cu gândul venirii tale aici, am început să citesc „Pescărușul”⁶³ – plin de interesul unui regizor, în sfârșit. Pân-acum făceam asemenea lecturi numai cu gustul critic al literatului – iată-mă, în fine, pasionat și pentru ființa vie a unei piese.

Nu știu dacă tu ai avut răgazul să răsfoiești „Dona Juana”. În orice caz, dacă ai făcut-o sau când o vei face, te rog să-mi comunici părerea ta. Țin foarte mult să o cunosc. Vreau însă să fii total *sincermă* – la dreptul vorbind, nici nu cred că tu ai putea fi altfel. Știu că-ți cer mult cerându-ți să-mi scrii părerea ta despre nefericita mea spaniolă – dar totuși îți cer acest mult.

Am mereu în mine dorul Clujului. Aș vrea să revin și cum miercuria e la noi de obicei zi liberă, într-una din ele aș fugi iarăși până acolo, dacă aș ști că ești bucurată de o scurtă revedere, în care să fixăm amănuntele ofensivei noastre cu privire la mutarea ta și în care să mai vorbim de una și de alta.

Al tău,

Radu Stanca

Sibiu, 7 mai 1951

Note:

1. Constantin Sincu, actor, directorul Teatrului din Sibiu.
2. Vasile Moldovan, directorul general al Direcției Teatrelor, fost director al Teatrului Național din Cluj.
3. Piesa lui Cehov.

Pe plic

Drei Doty Ghibu
Cluj
Str. 6 martie 39

Pe verso

Radu Stanca
Sibiu
Lenin 8

Data poștei 8 mai 51

Doti, draga mea,

Am adus cu mine de la Cluj un dor de tine fără seamăn – și aceste rânduri – întâia scrisoare pentru logodnica mea – vin să te îmbrățișeze cu o dragoste nesfârșită, dragoste din care se nasc acum toate zilele și clipele mele, toate nădejtile mele de viitor și toate făgăduielile luminoase ale împlinirii noastre desăvârșitoare.

Am găsit în sfârșit făptura unică, incomparabilă, de atâta vreme căutată, care să reveleze sensul destinului meu; acea ființă minunată, din începuturi, a cărei prezență să mă umple de un alt eu, definitiv, adevărat, deplin – eul dorit, fremătător de viață, rod al miraculoasei prefaceri săvârșită de tine în mine. Ceea ce e mai adânc în mine, ceea ce e mai intim ființei mele a fost copleșit de hotărârea pe care am luat-o amândoi – și dintr-odată acest adânc în care erai de mult sădită s-a revărsat asupra întregii mele conștiințe. Acum nu mai e nimic în mine care să nu fii *tu* – nu mai e nici un colț în sufletul meu unde să nu locuiești *tu*, și când îți rostesc numele, parcă mi l-aș rosti pe-al meu, când mă gândesc la tine, mă gândesc la mine, fiecare act al meu e o răsfrângere luminoasă *a ta*. Crești din toate cuvintele mele, te înalți din toate dorințele mele – ești în mine ca sămburele minunat în pământul reavăn și bun. Răscrucile mele s-au desfăcut toate și acum un singur drum îmi stă înaintea: *drumul tău*. Și vreau să merg pe el, cu fruntea sus, până la capăt; până acolo unde sălășluiește Dumnezeu. Toate sbaterile mele, toate rătăcirile mele s-au potolit și nu mai există pentru mine nici un alt înțeles de viață decât: *viața ta*. Pe care râvnesc din străfundul cel mai adânc să ți-o fac minunată, așa cum o meriți; pe care nu voi avea răgaz o clipă să ți-o plămădesc caldă și bună, asemeni ochilor tăi; acesta e singurul meu scop! Vreau să-mi închin toate însușirile acestei năzuinți; vreau să te fac fericită – cum fericit mă simt eu, pentru că te-am întâlnit; *tu*, marea mea visare, *tu*, marea mea împlinire.

Dacă-ș putea să comunic acestor rânduri toată frenetica bucurie de viață de care sunt cuprins de când m-am întors de la tine, ele s-ar deslănțui într-o feerie de lumini magice ce ți-ar orbi privirea. Simt împrejurul meu, de când te am, o spiritualitate serafică – un aer de înălțimi siderale, peste care nici o aripă a vechilor mele neliniști nu mai fălăie. Sunt în plină lumină – străjuit de imagina ta, logodnica mea, sora mea, viața mea, soția mea...; soția mea, cel mai sublim cuvânt pe care l-au spus buzele mele – soția mea, ființa unică, fără pereche, căreia îi aduc în dar tot ceea ce face parte din mine.

Și-aș vrea să mulțumesc cuiva pentru cele ce se întâmplă acum cu mine; acelei forțe supreme care a potrivit astfel lucrurile încât să intri în viața mea; acelu fluid supraterestru care pune-n mișcare orbitele astrale și destinele omenești și care mi te-a adus mie, împlinind o dorință pe care o am de când mă știu. Vreau să-i mulțumesc; să officiez lauda cea mai fierbinte care s-a adus vreodată acestei energii de dincolo de marginile înțelegerii omenești. Plin de evlavie de care mă simt învăluit să rostesc rugăciunea de recunoștință pentru că visul meu

→

→
a fost sortit să devină fapt adevărat: ești a mea. Tu, cea din primele mele visuri, tu, cea care ai trecut ca un semn prevestitor prin copilăria mea, tu, cea care – apoi – ai mai venit de câteva ori prin tinerețea mea, ca un augur al destinului, și acum ai sosit să desăvârșești maturitatea mea. –

Știu că sunt destui cei ce vor încerca să umbrească fericirea mea – dar îi voi înfrânge unul după altul. Simt în mine un elan de viață atât de puternic, încât nu există nimic care să poată sta în calea lui. Am înaintea mea acum un țel pentru care nu voi precupeți nici un strop din sângele, din trupul meu – și acest țel este *viața noastră*, viață ce vreau să fie cea mai mare dintre toate victoriile mele.

Doti dragă,

te rog, ca și la telefonul de ieri, să nu te neliniștești din pricina „șicanelor“ pe care încearcă Teatrul clujan să ți le mai facă. Sunt cele din urmă. Eu am discutat aici și cu Sincu – și el nu-mi va da drumul de aici, încât – *conform legii* – Comitetul pentru artă va trebui să procedeze la transferarea ta la Sibiu. De aceea, te rog, nu fă nici un fel de discuții cu cei de la Cluj, de care chestiunea nu depinde deloc. La noi a existat un caz asemănător cu o actriță și totul a de-

curs conform legii. Tu vei veni, așadar, aici – unde toți și totul te așteaptă, începând cu ai mei, cu cei din teatru și cu Sibiul acesta pe care am început din nou să-l îndrăgesc de când știu că nu peste mult tu vei fi în el. Mă plimb prin el, îi străbat locurile fermecătoare mereu cu acest gând, îl fericesc pentru că îi vei aparține. Parcă-i șoptesc – fiecărei străzi, fiecărei trepte străvechi, marea, binecuvântata veste a sosirii tale – și simt cum se bucură de șoaptele mele, de vestea mea bună. De aceea, draga mea, aș vrea să nu mai amânăm deloc ziua căsătoriei. Te rog trimite-mi imediat actele ce ți le-am cerut (actul de naștere și cel de cetățenie) ca să le înaintez. Analiza medicală are valabilitate timp de 15 zile, așa că fie că o vom face aici, fie că mi-o trimiți sau aduci cu tine, o vom adăuga la timp la acte. Eu cred că e mai bine să facem căsătoria înainte de închiderea stagiunii, pentru ca să evităm în felul acesta orice posibilitate de comentarii. Și mai ales vreau să apropiem cât mai mult această dată, pentru că mi-e nesuferită depărtarea la care suntem siliți să stăm unul de celălalt. Te vreau alături de mine în fiecare clipă – te doresc cu o sete crescută de sute de ori, de mii de ori. Mi-e dor de frumusețea ta adâncă, de buzele tale – de făptura ta fără pereche. Nu am răbdare să aștept atât de mult – trebuie să fii cu mine

cât mai curând. În scurtul timp cât am fost împreună, m-am obișnuit atât de profund cu apropierea ta, încât acum îmi ești organic necesară. Am nevoie de îmbrățișarea ta, de privirea ta, de zâmbetul tău. Am nevoie să-ți mângâi obrazii, umerii – am nevoie de tine, cum are nevoie râul furtunos de o albie adâncă pentru ca să poată să-și împlinească brazda la care a fost predestinat. Trebuie să mă adun din risipirile mele, din inundațiile mele, în matca frumuseții tale adânci – să mă îndrumezi, să-mi strângi apele într-un curs măreț și profund. De aceea – vreau să fii aici, cu mine, neîntârziat. De aceea, te chem mereu, sunt o flacără uriașă care-ți invocă, plină de nesfârșită iubire, prezența. Vino! Împreună, vom izbuti să plămădim o sinteză de artă și spiritualitate, pe care frumusețea și talentul tău o vor alimenta cu țeluri înalte, iar dragostea mea cu puterea de a atinge aceste țeluri. Căci tot ceea ce-ți scriu eu aici, Doti, vine din cea mai organică convingere a mea – se ivește din cea mai adâncă viziune a mea despre rostul și sensul împlinirii noastre. Acesta e și motivul pentru care doresc să ne căsătorim cât mai curând – și vreau să înaintez actele imediat. Întâiul semn că lumea ne va privi cu alți ochi, de-ndată ce noi ne vom lîpi unul de celălalt – așa cum îți spuneam! – s-a și adeverit în conversația pe care ai avut-o cu Directorul tău. Noi doi realizăm o cetate de artă și viață inexpugnabilă – și cei din jur, pentru care – singuratic – nu eram de temut, iau deja seama! Ți-am mai spus aceasta și o repet și acum: căsătoria noastră ne va face pe amândoi învingători – și fericiți. Ne va da amândurora o fericire clară, plină de aerul tare al înălțimilor; ne va duce pe culmi. Ea ne va face să străbatem ca un tot deplin spre marile împliniri pe care le râvnim. Vino! Vino să începem acest urcuș! Acolo în zări se zăresc deja vârfulurile puse ale drumului nostru comun. Sunt înconjurate de limpezimi cristaline, grele de o seninătate plină de conținut. Culmi înalte, până la care negurile de aici de jos nu se pot ridica. Vino! Dă-mi mâna! Treptele acestor culmi ne stau deschise înainte și ne cheamă să le urcăm! Eu te aștept lângă ele plin de iubire,
Radu

Sibiu, 21 mai 1951

Miezul nopții – (parcă aud de aici clopotul nostru).

Pe plic

Drei Doti Ghibu
Cluj
Str. 6 martie 38

Pe verso

Radu Stanca
Sibiu
Lenin 8

Data poștei 22 mai 1951

• Doti la 20 de ani

[Sibiu, data poștei: 6. 3. 1951]

Doti, draga mea,

Sunt tot numai așteptare, numai dor de tine. Un singur gând, o singură râvnă: aceea de a fi, din nou, aproape de tine, aproape de îmbrățișarea ta, de apa vie a buzelor tale – mereu dorindu-te, mereu setos de frumusețea ta fără asemănare.

Iată! Peste câteva zile vei fi soția mea. La acest gând, cele mai pure zone ale spiritului se deschid înainte-mi – și stau ca în fața celui mai sublim act al desăvârșirii. Un jurământ sfânt mi se naște pe buze, acum în preajma marei împliniri, și totul se leagă de azi înainte, pentru mine, de acest jurământ. Lui voi închina ceea ce e mai bun în mine îndeplinirii lui – căci jur să închin totul pentru fericirea ta; să-mi dăruiesc toate puterile inimii mele idealurilor tale; să sfințesc cu sânguință altarul căsniciei noastre cu harul celei mai dumnezeiești iubiri. Fericirea mea nu are hotare; ea cuprinde, de la o margine la alta, universul – pretutindeni e numai ea; sunt învăluit în strălucirea bucuriei mele nelimitate. Aripă să am și nu aș putea urca mai sus decât înălțimea cristalină de la care privesc acum, în față, viitorul. Toate s-au limpezit în mine, s-au purificat – am devenit un om nou. Și mă îndrept, cu fruntea sus, spre treptele pe care mă vor conduce mâinile tale blânde și înțeleghătoare; privirile tale adânci, încărcate de viața pe care cu generozitate o răspândești în trupul și sufletul meu.

Ești, de acum înainte, înțelesul meu cel mai intim. Ești sensul meu adevărat – și dincolo de orice granițe terestre ești îndumnezeirea mea; mântuirea mea. Cu tine dobândesc nu numai un rost, dar și un loc printre binecuvântații lumii – căci tu îmi aduci *fericirea*.

A fi fericit e ceea ce face pe om, om. Și cât de puțini sunt totuși cei ce se pot numi fericiți. Eu mă numesc printre ei – și la loc de frunte. Căci ce fericire mai mare, mai adevărată, poate fi alta decât fericirea de a găsi ființa unică, partea aceea de cosmos, care te împlinește, prin care poți ajunge la deplinătatea personalității tale; ființa a cărei prezență te formează, te desăvârșește. Vii în viața mea, Doti, cu aură de oracol – vii mântuitoare și eliberatoare. Vii să mă eliberezi de neliniștile mele neroditoare, de rătăcirile mele inutile, de risipițiile mele inconsistente. Vii să mă eliberezi de vrajba mea cu mine însumi – vii să-mi aduci neliniști creatoare, adâncime plină de fecunditate, pace cu mine însumi. Vii să-mi aduci un *rost*; un rost de artă și de viață.

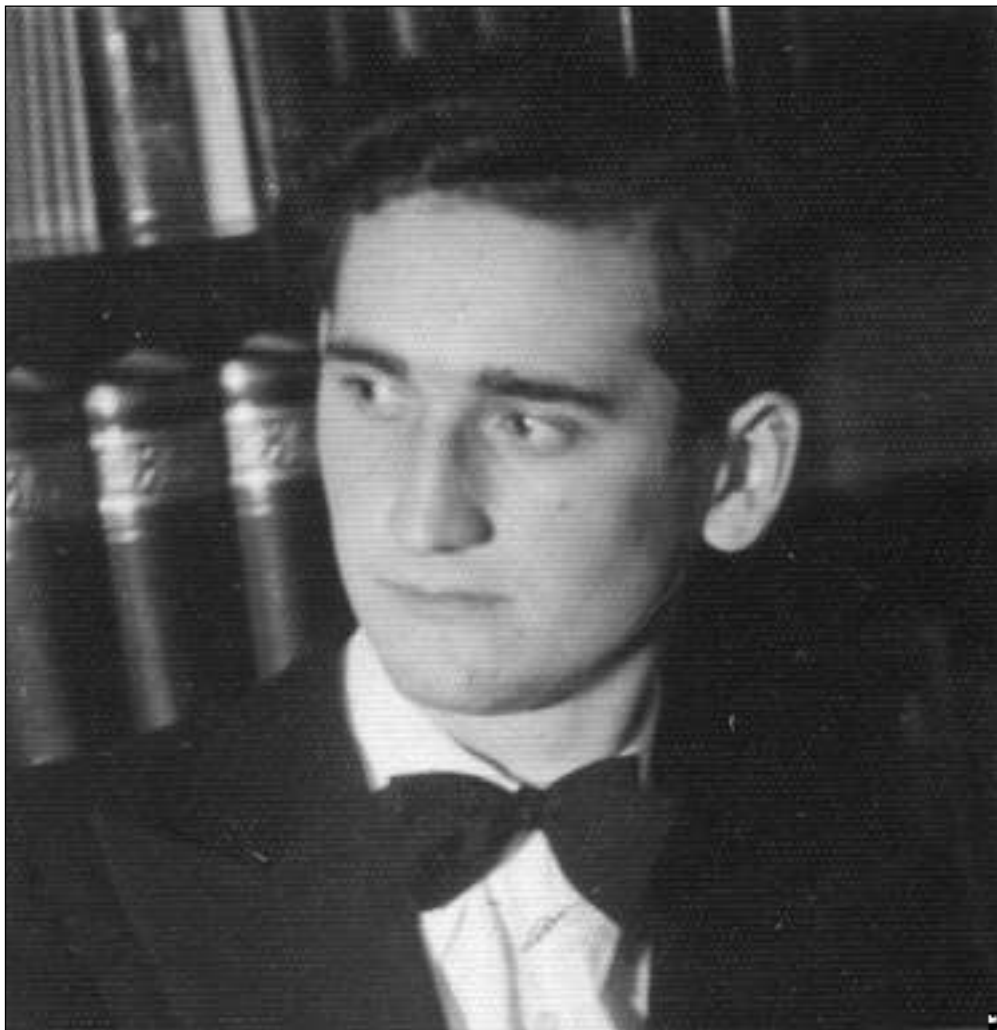
Vrând să te merit, voi frământa toate puterile spiritului meu – voi lupta cu nesăbuirile mele, cu infernurile mele; îmi voi limpezi căutările, voi munci cu pasiune.

Vrând mereu să te cuceresc, voi căuta să devin – te voi avea mereu în față, ideal luminos, pe care mă voi strădui întruna să-l dobândesc.

Punct vernal al destinului meu, îmi voi înălța întruna privirile la tine.

Mă voi cărmui după tine, precum corăbierul după steaua polară.

Și toată această căutare de tine, toată această strădanie după tine, toată această orientare spre tine, va crește în mine un om

• Radu Stanca student

nou, un demiurg mântuit, eliberat de tot ceea ce era neesențial în el – înviat sub razele tale binevenite și calde, ca un sicomor peste care, după veacuri de secetă, s-a revărsat o ploaie binefăcătoare; devenit în urma acestei mărețe sbateri pentru un țel, pentru tine, un creator –

încât atunci când aripile morții vor veni să mă învăluie, să pot răspunde solului veșniciei care mă va întreba: ce am făcut măreț în viață?, să pot răspunde, cu mândrie, cu orgoliu chiar: am fost demn de soția mea, Demn de tine, Doti; – a fi demn de tine, iată, de acum înainte țelul tuturor frământărilor mele. Și de voi izbuti să realizez acest țel, voi izbuti să realizez cel mai înalt ideal al meu de viață. Căci de mă voi dovedi demn de frumusețea ta sufletească și trupească, de luminoasa ta prezență, voi fi un om realizat. A te merita va însemna pentru mine a fi împlinit o operă inspirată; a te merita va însemna pentru mine a fi dus o viață plină de sens și conținut; plină de etosul patetic al pasiunii copleșitoare și unică.

Iar aburul morții va adia peste buzele mele închise fericit că au putut da acest răspuns.

Draga mea,

Am dorit cu frenezie, cu ardoare, această lumină – și acum, când o am, tot, tot se concentrează în ea; ea e centrul vieții mele; de ea se leagă acum fiecare gând, fiecare făgăduință ce mă străbate. Sunt înfiorat de ea; – lumina cu care mă luminezi e aceeași de care sunt înconjurată cetele îngerilor.

Și nu mai cunosc nimic altceva decât chipul tău. Nu mai șoptesc alt cuvânt decât numele tău, ce mi te aduce mereu, cu putere magică, în ochii sufletului – ești permanent în mine, ai pătruns în locașurile mele lăuntrice prin toți porii ființei mele; îți simt

neîncetat făptura ta de fum suav, îți ascult mereu glasul, legănător și darnic, ca un clopot de mare sărbătoare; îți văd ochii adânciți între neguri de bună tristețe; îți cuprind cu palmele nerăbdătoare hulubii sânilor, ferecați parcă dintr-un pătimaș zbor; îți cercetez cu copilărească uimire merele de marmoră ale umerilor, linia plină de grație, ca o amforă greacă, a trupului tău

– și-mi plec buzele, draga mea dragă, pe marginea acestei amfore și te beau în mine pe tine; te beau cu toată frumusețea ta, cu tot sufletul. Fiindă de-acolo, din adâncul sufletului tău, vine marea ta frumusețe; – chipul tău, trupul tău sunt reflexul direct al sufletului.

Și ești frumoasă, iubito, pentru că ești toată numai suflet; suflet e privirea ta, suflet e mersul tău de pasăre măiastră, suflet e zâmbetul tău, suflet sunt degetele tale și strângerea ta de mână. Între sufletul tău și trupul tău au căzut toate obstacolele – divina lor contopire e săvârșită.

Și te iubesc pentru că ești deplină – și te chem pentru că vreau să mă îndeplinești; te chem, te chem neîncetat, tu, lumina mea, viața mea, împlinirea mea.

Al tău,

Radu

[7]

Sibiu, 11 iunie 1951

Doty, soția mea scumpă și dragă,

Am trăit în zilele acestea, cât a ținut desăvârșirea oficială și religioasă a căsătoriei noastre, cel mai adânc și mai semnificativ act spiritual din viața mea. Și m-am dăruit

→

→

acestei trăiri cu o plenitudine atât de neobișnuită, încât – peste ani și ani – când îmi voi aminti de acest eveniment, voi socoti zilele lui, drept cea mai profundă amintire a conștiinței mele realizate.

Într-adevăr, încă niciodată nu m-am simțit atât de total împlinit, ca suflet și conștiință, precum m-am simțit în aceste zile. Niciodată încă nu m-am topit atât de integral în vreun act al spiritului meu, precum m-am topit în trăirea interioară a uniunii noastre lumești și cerești. Total și definitiv, angajat cu întreaga mea ființă în această uniune, m-am simțit dus pe culmile eternității, element scăpat din înlănțuirea forțelor terestre, în mistica comuniune cu Divinitatea.

S-a coborât Dumnezeu în mine, prin tine. Și l-am primit în mine ca-ntr-o amforă arzândă. Flăcările mele lăuntrice s-au ridicat spre cer ca niște brațe însetate, spre a privi coborârea veșniciei în lutul efemer. Iar veșnicia a coborât în mine, luând chipul tău – chip înalt, unduitor precum năluca boreală a soarelui, chip desăvârșit, atât de desăvârșit, încât însuși Dumnezeu, ce l-a creat pentru a descinde în mine prin mijlocirea lui, a început să-l admire. Și te iubesc – te iubesc cu un eu eliberat de teluric, cu un eu unic, amestec de divinitate și demonie, de patimă și puritate, de mântuire și păcat.

Ești în mine ca o mixtură a cosmosului, ce-mi dă viață. *Ești soția mea*, înțelegând cu asta adevărul cel mai profund al cuvântului. *Soție* – adică îmbinarea tuturor substanțelor feminității, a feminității devenită ideal și necesitate, scop și existență, sens și realitate. *Soție* – concept cuprinzător, reunind în el viața și moartea, mama și amanta, pe fecioara sfântă și pe femeia pătimasă, Maria din Nazaret și Maria Magdalena – una singură, pentru mine *tu*, Dumnezeu și Diavolul meu, liniștea și neliniștea mea, ziua și noaptea mea, lumina și întunericul meu, viața și moartea mea – mai ales moartea mea, moartea în tot ce are ea mai sublim ca împlinire a vieții.

Și într-adevăr, *Doti*, în aceste zile din urmă, *eu am murit*. Am murit de cea mai minunată moarte; am murit de viață. Am murit și m-am născut prin această moarte; am murit *eu* și m-am născut *tu*. Cel nou, cel ce sunt acum, *sunt tu*. Noua mea existență este veșnicia ta. Căci, *Doti* scumpă, simt ca niciodată veșnicia – o simt cu toată nimicnicia mea muritoare. O simt, cum n-am simțit-o scriind literatură; o simt, cum n-am simțit-o în ceasuri de mare dăruire intelectuală; o simt, cum n-am simțit-o până acum în nici un svăcnet al sufletului meu. O simt stăruind asupra mea, în forma și desăvârșirea ta – o simt în felul tău de a privi, în felul tău de a merge, în felul tău de a zâmbi, de a te întrista.

Nu-mi mai aparțin prin nimic. Nu mai am nici un lucrușor, cât de mic, nici un gând cât de neînsemnat, nici o palpăire lăuntrică sau exterioară, prin care să fiu al meu. Tot sunt numai tu – și această nouă existență a mea e minunată; minunată prin toate bucuriile și mâhnirile, prin toate împlinirile și sbuciumele ei.

Ne vom face, draga mea, o viață exemplară. O vom crea cu prețul mare al dăruirii noastre; eu cu înflăcărea mea, tu cu generozitatea ta; eu cu iubirea mea, tu cu înțelegerea ta; eu cu îndârjirea mea, tu cu

• Radu Stanca

bunătatea ta; eu cu demonia mea, tu cu frumusețea ta sufletească și trupească; eu cu neastâmpărul meu, tu cu blândețea ta. Ne vom zidi viața, *Doti* scumpă, ca pe o biserică, ne-o vom zidi zidindu-ne unul pe altul în ea și dându-i astfel veșnică dănuire. O vom ridica din cărămida de aur a înțelegerii perfecte și îi vom pune turlele luminoase ale idealurilor noastre comune. O vom împrejmuji cu grădinile minunate ale veseliei – și eu voi sta în stranele ei, ca cel mai fericit crâșnic al vreunei biserici. Voi murmură cântecul dragostei mele, ce crește întruna: al dragostei mele din ce în ce mai mare, mai sfântă, mai deplină.

Nu va fi nimic mai frumos decât căsătoria noastră; din turnul ei clopotul va vesti lumină.

Știu câte frământări, câte sbuciumări, câtă dușmănie va întâlni această căsnicie. Știu câți o pândesc să o sape din temelii. Știu că diavoli mulți se rotesc împrejurul ei ca să o dărâme. Dar nu vor izbuti nici măcar să-i zgârie zidurile; pentru că zidurile ei sunt făcute din dăruirea mea; dăruirea pe care am încercat-o zilele acestea din urmă; zile cum n-au fost altele, zile în care am ieșit din mine și am devenit piatra pe care tu îți vei înălța zidirea ta minunată; piatra pe care se va ridica trupul suav și grațios al mănăstirii celei mai frumoase.

La marile noastre cuminecări vor coborî îngerii, în straie de argint.

La oficierile noastre, cerul se va deschide și va întinde trepte pe care vor veni serafimi să asculte slujbele de zi și de noapte din cea mai plăcută arcă a lui Dumnezeu.

Și fericirea, în ceea ce e ea mai omenesc și mai divin totodată, va veni în ea; treptat, treptat, cu răgazul marilor capodopere; – și așa cum nici o mare capodoperă nu se

poate face de la început înțeleasă de omenii mici, tot așa căsnicia noastră va stârni invidii și ură – dar înaintea lui Dumnezeu ea va purta pecetea duhului sfânt.

Visul meu literar, pe care nu l-am împlinit, îl voi împlini cu această capodoperă care va fi căsnicia noastră. Pentru că îmi voi închina ei tot rostul meu, toate puterile mele, tot dorul meu. O vom plămădi cu grija evlavioasă a meșterului – și nimic nu va stăvilii împlinirea chemării mele.

– Căci acum, după zilele nunții noastre, îmi dau seama mai profund ca oricând că marea, unica, sublima mea chemare este chemarea de a fi al tău; al tău definitiv; al tău total; al tău pentru viață și pentru moarte și pentru toate viețile și morțile noastre veșnice.

Radu

Pe plic *față*
Doamnei Dorina Stanca
Cluj
Str. 6 Martie 38

Pe verso
Radu Stanca
Sibiu
Lenin 8

Stampila poștei 11 iunie 1951

30.08.1951

Doti, dragostea mea,

E din ce în ce mai chinuitoare așteptarea aceasta. Am clipe când parcă simt cum mi se sfărâmă pieptul sub povara iritației. Depărtarea ta, transferarea care nu mai vine și întârzie de la o zi la alta – îmi apasă tâmpile și sunt tot un pachet de amărăciune și nervi.

Măine încep – și fără nici un chef – repetițiile cu „Hagi Tudose”. Piesa e seacă – stă toată într-un singur rol, extrem de dificil și acela. Chestiunea depinde de atmosfera pe care o vom putea realiza. Trebuie împletit totul într-un pitoresc al Bucureștiului de acum o sută de ani – decorul și costumele sunt, prin urmare, o problemă esențială și nu știu cum o va duce la bun sfârșit Olga Muțiu¹. Am primit plicul tău – și, când l-am luat între degete, mi-a venit să-l mângâi știind că mâinile tale au trecut peste el. Mi-e atât de dor de tine, că nici toate apele oceanelor nu mi-ar putea potoli focul lăuntric. E un gol imens împrejurul meu și zilele se scurg într-o neîntreruptă așteptare. Acum se spune că transferările vor apare după întoarcerea lui Mezincescu² la București – lucru ce ar urma să se întâmple până la 10 Septembrie. În orice caz, răbdarea mea este pusă la o cumplită încercare. Tu știi că nervii mei sunt ipersensibili. Ei bine, ajung uneori la exasperare. De la București aflu mereu că e imposibil să se stea de vorbă cu Moldoveanu³. Și toate acestea se rotesc împrejurul meu ca niște iele turbate, când eu nu doresc altceva decât ceea ce e firesc să fie; doresc prezența ta permanentă, prezența ta a avea, te doresc alături de mine, împletită cu toate clipele mele. O viață, oricât de lungă voi avea, nu-mi va fi de ajuns să mă bucur de prezența ta, de frumusețea ta – atunci, cum să nu mă înnebunească zilele acestea când îmi ești luată. Sunt tot clipe în care aș fi putut să beau din tine, să privesc minunea care ești tu – clipe ce-mi sunt, în chip barbar, furate.

Eu nu voi trăi o veșnicie. Atunci de ce-mi sunt luate, din scurta mea viață, clipe când aș putea contempla perfecțiunea; de ce-mi sunt furate clipe când aș putea cunoaște paradisul adevărat?! Fiecare zi ce trece departe de tine e pentru mine un chin – e o zi răpită din mine, din carnea mea, din sângele meu. Fiecare zi pe care o petrec fără tine e un mormânt întunecat și greu, din care mă sbat să scap, să ies la lumină, la tine.

În zile ca acestea, singurul meu gând e acela de a ajunge cât mai curând lângă tine; de a ajunge, în sfârșit, ziua când îți voi putea, din nou, privi fața; când îmi voi putea cufunda, din nou, mâinile în părul tău; când mă voi putea, din nou, lipi de trupul tău. În zile ca acestea sunt tot numai o singură dorință; o singură rugăciune. Îl chem întruna pe Dumnezeu și-i cerșesc îndurarea – îl implor să mi te aducă aproape, vie, strălucitoare de frumusețe. Căci tu ești îngerul meu – dintre cetele heruvimilor tu ești îngerul ce stai cu aripile ocrotitoare desfășurate asupra-mi. Și nu vreau nimic altceva decât pe tine – tu ești leacul meu, hrana mea, somnul meu, spiritul meu, carnea mea.

Nu există ceva mai înfiorător decât absența ta – te caut mereu, te chem mereu, vorbesc singur; sunt bolnav fără tine. Lipsa ta e pentru mine moarte – și mă scurg, fără

tine, într-un neant. Am senzația celui ce pierde, printr-o arteră deschisă, sângele. Mă desvâgluiesc. Nu pot începe nimic. Nu pot lucra nimic. Vreau mereu să desființez clipele acestea goale, clipele acestea groaznice – să le șterg cu buretele ca pe ceva iscat din nonsens, din nimicnicie. Sunt ca un navigator care, ajuns în port, nu poate debarca – și stând, înlănțuit pe bord, privește în zare insula fermecată pe care se leagănă palmieri supli și liane unduitoare.

Și dorul de tine crește, crește spre cer ca un rug încins – și sunt mai îndrăgostit de tine ca nicicând.

Al tău,

Radu

Sibiu, 30 Aug[ust] 1951

P.S.

1. Premiera „Intrigii”⁴ a avut loc, cu ultimele modificări făcute. Rappaport⁵ și-a anunțat sosirea, dar până acum nu l-am văzut.

2. Olga Muțiu revine luni din București, urmând să aducă noutăți de la Comitet. Îți voi telefona!

3. Dacă până în 15 Sept[embrie], nu e nimic nou, voi da personal un telefon lui Beniuc și-l voi ruga să insiste să mi se aranjeze lucrurile – dar, până atunci, într-o Miercuri, sunt la tine.

Al tău R.

Note:

1. Olga Muțiu, scenografă.
2. Eduard Mezincescu, ministrul Culturii.
3. Vasile Moldovan, fratele poetului Ion Moldoveanu, director general al Direcției Teatrelor.
4. *Intrigă și iubire*, „tragedia burgheză” a lui Schiller, montată la Sibiu de Radu Stanca.
5. Otto Rappaport, regizor.

*Pe plic*Doamnei Dorina Stanca
Cluj, Str. 6 Martie 38*Pe verso*Radu Stanca
Sibiu, Lenin 8*Data poștei 30 August 51*

Doti dragă și scumpă,

Ninsoarea care a început acum o săptămână nu încetează deloc. Ninge întruna de 6 zile, o ninsoare deasă și neguroasă, prin care abia se poate răzbate. La mijlocul lui Aprilie, e acesta un fenomen despre care localnicii, și ei speriați, nu știu ce să mai spună. Terasa mea e îngropată în zăpadă și, de unde plănuiam la-nceput să întreprind pe ea cura de aer, acum mă întreb, dacă mai ține ninsoarea, cum voi mai putea aerisi camera, așa e de blocată ușa. Sunt silit să stau în pat și să dorm. De altfel, în pat m-a găsit și Tavi¹, care a sosit pe neașteptate, deși ne înțelesesem să-mi comunice mai dinainte când trece pe aici. El, de fapt, mi-a scris o c[arte] p[oștală], dar ea nu mi-a sosit decât azi, după o întârziere de trei zile.

Veștile aduse de Tavi mi-au dat noi speranțe. Nu în privința unei eventuale mutări la Buc[urești], ci mai ales în privința publicității mele care, odată reluată, ne va fi de

foarte mare folos. În special, dacă mi se publică ceva din piesă în revistă², e o lovitură, căci aceasta îmi va deschide drumul și spre literatură, și spre teatre.

Eu intenționez, cum ți-am spus și la telefon, să plec Joi sau Vineri la Ploiești. Mai -nainte trebuie însă să dau un telefon acolo să văd dacă Caragiu³ e în localitate – căci o cumnată a lui, Mihăilă, funcționară aici în Predeal, mi-a spus că ei sunt în tur-neu. Măine voi da telefonul, numai să pot străbate prin nămeți până în centru. De aici nu avem voie să telefonăm interurban.

Voi discuta cu Deleanu⁴, de-ndată ce ajung la Buc[urești], eventualitatea trecerii mele la revistă⁵ sau institut⁶, totodată funcționând ca regizor la Ploiești. De asemenea mă gândesc ce-ar fi să-i fac o vizită și lui Sadova⁷ (pretextul ar fi piesa), care e acum – după spusele lui Tavi și succesul de presă al „Apusului de soare” – o mare persoană. I-aș pune deschis problema ta! Ce spui? Să fac această vizită sau mai bine să o amânăm și să mergem împreună la ea?

Deși singurătatea de aici e extrem de mare, eu totuși nu mă simt singur. Stau tot timpul cu gândul la tine și frământ mereu fel și fel de planuri. Nu cred că am făcut în zece ani atâtea planuri, cât în aceste 10 zile aici în vârful muntelui. Și bineînțeles planurile acestea de cum se înserează prind o tainică viață. Atunci îmi apar a avea, umbli prin odaia aceasta ca un abur visător, mi te apropii și, cuprinzându-mă, mă învălui cu prezența ta misterioasă. Dorul meu de tine, nu numai platonice, te cercetează toată și amintirea fiecărei părți din tine îl stâr-nește tot mai tare, tot mai tulburător. O dorință fierbinte de a te avea din nou, trup și suflet, lângă mine mă arde și, ca în primele zile, mă mistui de dorul de a te mângâia și îmbrățișa. Soția mea cea frumoasă! Te iubesc, te iubesc nemărginit!

Al tău,

Radu

Sărută-mi-l pe Bărbulaș⁸.

P.S. Aici a avut loc acum câteva nopți un spectacol formidabil și unic, cum nu se întâlnește decât în descrierile cele mai fantastice. Pentru acest unic spectacol și merita această lună de înzăpezire: o luptă, într-o pădure, deasupra Predealului, între o haită de lupi și o familie de cerbi. Se vede că rivalitatea dintre cele două tabere era veche, așa cel puțin povestește pădurarul care a coborât din munte cu victima: cerbul cel bătrân, capul familiei. Pe acesta l-au vizat lupii și l-au doborât, în cele din urmă. Cerbul superb, cu coarne dese și pline de măreție, unele rupte, altele îndoite, sfâșiat, agoniza încă, când l-au adus jos, încât în cele din urmă l-au ucis pădurarii. Ce mi s-a părut mai grandios în ceea ce povestesc aceștia e că restul familiei de cerbi, căprioare, iezi au urmat convoiul bătrânului la coborâș îndeaproape și nu s-au reîntors înapoi, oricât i-au hăituit, decât când s-a ajuns în dreptul caselor din Predeal. Întâmplarea mi se pare plină de o tragică poezie și grandoare. Închipuie-ți convoiul funebru al acestui împărat căzut al Bucegilor...

R.

Predeal, 11 Aprilie 1956

→

→

Note:

1. Octavian Stanca, fratele cel mare al lui Radu Stanca. Renunat medic bucureștean.
2. E vorba de legenda dramatică *Secera de aur* (*Grăian și Dragomara*), cu care Radu Stanca încearcă să redebuteze ca dramaturg în revista *Teatrul*, fapt ce ar fi putut, eventual, să favorizeze includerea ulterioară a piesei în repertoriul unui teatru.
3. Toma Caragiu, la un moment dat, director al Teatrului din Ploiești.
4. Horia Deleanu, redactor-șef al revistei *Teatrul*.
5. Radu Stanca speră să intre în redacția revistei *Teatrul* din București.
6. Epistolierul se gândește la posibilitatea de a deveni cadru didactic la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București.
7. Marietta Sadova, regizoare de teatru, care, montînd și la Teatrul Național din Cluj, o cunoștea pe Doti Stanca.
8. Barbu Stanca, fiul lui Radu și Doti Stanca.

[10]

[Predeal, aprilie 1956]

Doti, scumpa mea,

În sfârșit, plecarea mea acasă se apropie. Mai stau aici două zile și apoi, după alte trei la București, mă întorc la tine și la muclețul nostru drag. Când ți-am auzit azi vocea la telefon și când mi-ai spus despre noile isprăvi ale lui Barbu, m-a învăluit o nesfârșită căldură interioară, căci v-am simțit *în mine, ai mei* cei dragi și scumpi, familia *mea*. Voi sunteți tot ce am și mulțumesc lui Dumnezeu pentru ceea ce mi-a dat. Fericirea noastră e mai presus de orice și aici, singur fiind, m-am simțit mereu înconjurat de gândul vostru, de iubirea voastră. Această iubire ne apără de tot răul dinafară, de care avem destulă parte. Și înarmați cu această iubire suntem învingătorii răului, chiar dacă el ar fi de o mie de ori mai mare decât e.

Aici între munți m-am rugat adeseori. Ca în copilărie. M-am rugat lui Dumnezeu pentru tine și pentru Barbu – și pentru mine, cerându-i să mă călăuzească să vă pot face fericiți. Erau momente de adâncă pace lăuntrică în care vă vedeam în odăița noastră, în care eram prezent printre voi. Și știindu-vă ai mei, recăștigam din încrederea

în mine, încât voi veni acasă cu mult curaj și optimism.

Așa cum ți-am scris și cum ți-am spus și la telefon, mutarea noastră la Ploiești e destul de sigură. N-aș vrea să exagerez cu iluziile, dar, din multele ocazii de până acum, aceasta mi se pare cu cei mai serioși sorti de izbândă. Nu văd ce ne-ar mai putea sta în cale. Bineînțeles, Benea¹ va căuta să ne pună bețe în roate, dar până la urmă va fi nevoit să cedeze. La Ploiești atmosfera pentru noi e excelentă, iar teatrul ce se va construi acolo e un prilej minunat de afirmare, chiar mai bun – profesional vorbind – decât Bucureștiul, unde concurența e atât de mare. Vom avea greutăți cu locuința, de asta sunt sigur; dar nu pot merge chiar toate de la început pe roate.

Predealul mi-a făcut – cred – bine. Mă simt refăcut fizicește, deși cu hrana nu am dus-o tocmai perfect. M-am odihnit însă din plin și vin acasă cu o mulțime de „proiecte” și „idei”. Tusa mi-a încetat și nu mai acuz decât o oarecare oboseală la urcat (ceea ce la Sinaia nu aveam). Timpul pe aici, extrem de capricios – iar în ultimele zile au oprit, „pentru economie”, caloriferul și am îndurat frig. Bine însă că toate au trecut și zilele depărtării mele de tine, zile ce în vremea din urmă nu mai aveau sfârșit, se apropie de termen. Mi-e dor de tot ce ești tu și sunt din cap până-n picioare o fierbere nerăbdătoare de a te regăsi întreaga. Mi-e foame și sete de tine... De n-ar fi fost ocazia asta de a împropăta relațiile cu Bucureștiul, de câteva zile aș fi revenit acasă, căci abia mă mai stăpânesc. Îmi trebuiești ca respirația și ca bătăile inimii...

Al tău, arzând de neastâmpăr să te aibă în brațe,
Radu

P.S. Vineri seara sunt, așadar, la Buc[urești] Sâmbătă dimineața voi vizita „Contemporanul”, iar Duminică și Luni pe Deleanu². Marți cu trenul de 14.30 sosesc. Sărutări lui Barbu, pe care abia aștept să-l văd cum își deschide – scumpul tatii! – ușile.

R.

Note:

1. Benea, actor, directorul Teatrului din Sibiu.
2. V. notele 4 și 6 ale scrisorii sale din 11 aprilie 1956.

[11]

Elegia

[Cluj, data poștei: 26.1.61]

Plicul din ianuarie 1961 – conform ștampilei poștei clujene – conține, pur și simplu, numai poemul Elegie. Poezia e o probă pentru felul în care conjunctura biografică foarte concretă – marcată de amînarea prelungită a reunitării celor doi soți și așteptarea exasperată a soluționării acestei situații – se dizolvă complet în transfigurarea ei lirică absolută. Reproducem poemul în facsimil.

• Doti și Radu Stanca împreună cu fiul lor, Barbu (1956)

→

Elegie

Unde ești blinda mea Euridice?
În care cult al iadului ți-ajungi
Și-ai așteptat un zeu cu brațele roșii
Să-ți spuie cătușele drăguțe?

Unde, cu ochii-n lacrimi, zaci strigheră
Și blestemi clipa-n care mi-ai mîns
Mîna ta - albă vislă de galeră -
Mie, acestui cîntăc mîns?

O! pentru ce sînt și eu prins în fiare
Și nu mă pot urni cu trupul frînt?
Stau prăvălit sub stîni și cînt eu-ardore
Căci asta-i tot ce mai cîntez: să cînt....

Copaci gri, jirinele pădurii
Se-adună lîngă mine și-ascultînd
Plîng după tine, umbră a frînturii
Ținută-n lant de cîinele flămînd.

Într-o zi fix-n jur-mi te jălești.
Alteagă marea, vîntul ca un jîngli.
Străbate printre pietre, le-ngrășești
Și pietrele, țîpiind, cad în jernuchii....

Unde ești blinda mea Euridice?
Din care cult al iadului ți-ndrepti
Pîrvinile spre noapte fără ferice....?
Și-ai așteptat mereu... și-ai așteptat... așteptat... așteptat.....

Cluj 23.1962

Redu

→

[12]

[Nedatat, fără plic;
Cluj, octombrie 1961]

Scumpa mea,

Așa cum ți-am spus și la telefon, am sosit complet istovit. A fost o călătorie groaznică. Noaptea am făcut febră, care m-a ținut pînă ieri, cînd mi s-a liniștit. Acum sînt mai bine. Din păcate, am foarte multă alergătură prin tot felul de birouri. De aș isprăvi odată, să mă pot odihni măcar două săptămîni.

Mă bucur că și a doua problemă s-a rezolvat: cea cu locuința. Deși au fost „opozitii” mari, Isac¹ s-a ținut forte și, ceea ce a promis, a făcut. Acum singura problemă a mai rămas transferul tău, care cred că va merge mult mai simplu. Chiar „cadrele” au cerut să se rezolve chestiunea, căci altfel nu e justificat de ce mi s-a dat o locuință atît de mare!

În orice caz, aici a făcut impresie felul cum am rezolvat lucrurile la București, căci toți cei de pe aici nu cunosc pe nimeni și li se pare grozav să ai atîtea relații. E un teatru foarte închisat, nu-și cunosc colegii din alte teatre, n-au legături cu nimeni.

Acum despre locuință. E destul de bună, fără să fie grozavă. N-am scăpat de vecini, deși doar coridorul e comun și W.C. Însă locuința e mai încăpătoare decît cea de la Sibiu. Cred că se poate aranja drăguț, deși ne va costa bani, căci Damian² a cărat cu el tot, pînă și soneria. De aceea nici tu nu lăsa nimic din ce ne aparține: lămpi, scîndurile din cămară, cheia de la gaz etc., sîrmele de la televizor, antena, ia totul. Nu uita bicicleta.

Fiți gata pentru mutare în orice clipă. Te rog ai grijă de manuscrisele mele, cînd le împachetezi, să nu se împrăstie. Abia aștept să se termine totul, să ne adunăm la un loc. Mi-e foarte dor de voi și sînt mereu cu gîndul la tine, la nervii pe care desigur ți-i fac ticăloșii ăia de la Sibiu. Vom trece însă cu bine peste toate. Sînt convins că au început ani mai buni pentru noi. Chiar și norocul ăsta cu locuința (după abia o lună de la transferarea mea) e un semn.

Vă sărut mult și pe tine te îmbrățișez și cu gîndul, și cu dorul neconținut,
Radu

Note:

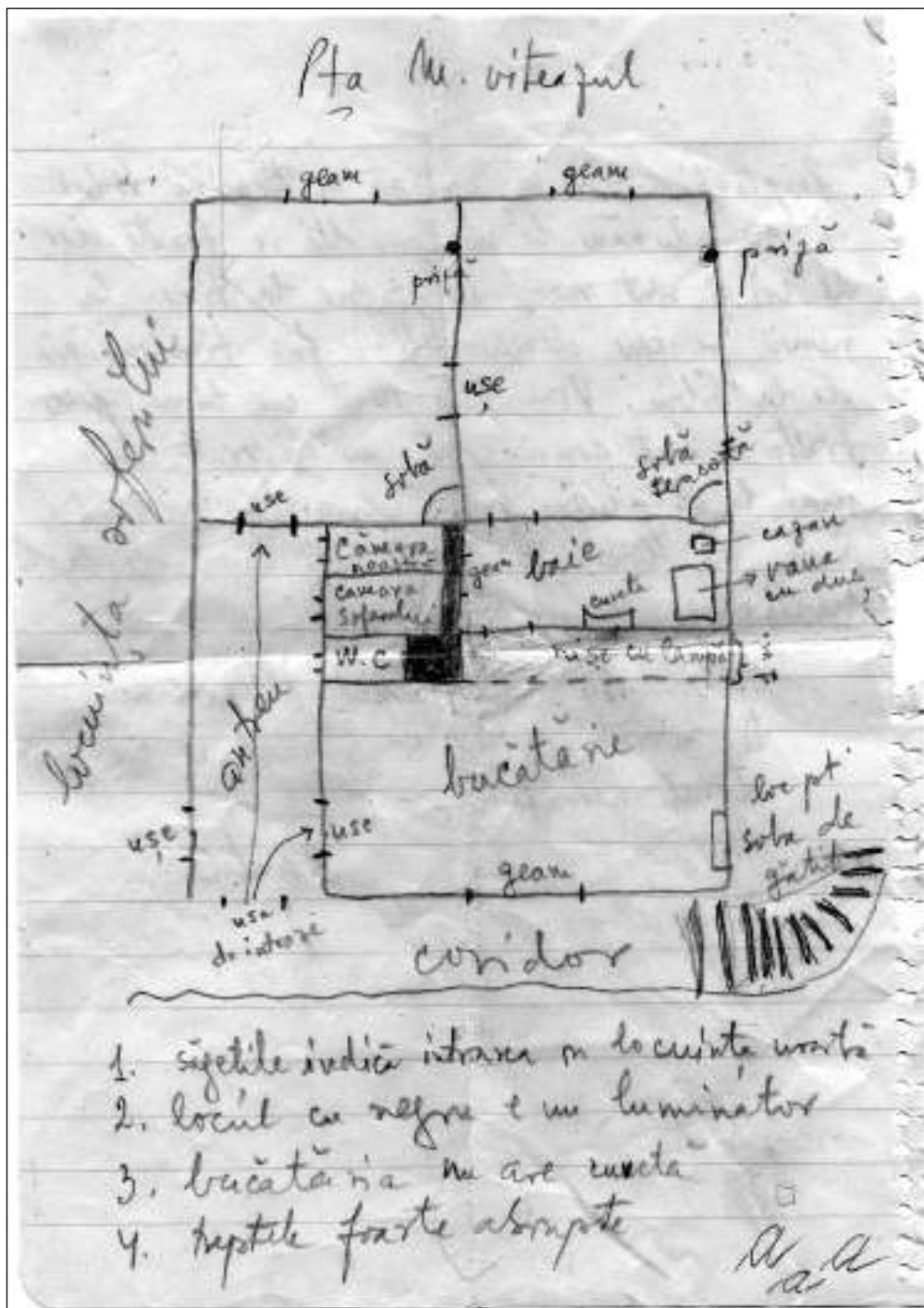
1. Dumitru Isac, profesor la Facultatea de Filosofie a Universității clujene, director al Teatrului Național din Cluj (începînd cu 1 martie 1961), care îl aduce aici, ca prim-regizor, pe Radu Stanca.
2. Gheorghe Damian, actor al Teatrului din Turda.

[13]

9 nov.1961

Scumpa mea dragă,

Am plecat pe neașteptate din București în urma unui telefon pe care l-am avut cu Isac¹ care m-a chemat să refacem repertoriul. Ministerul, respectiv Bărbuță², nu a fost de acord cu „Mi se pare romantic”³, [cu] piesa lui Puiu⁴ și [cu] încă una, „Po-

• Scrisoarea are ca anexă un desen în creion al locuinței, pe care îl reproducem în facsimil.

vestea cu șorțurile⁶⁵, pe motivul (foarte just de altfel și pe care eu i l-am prevăzut lui Isac încă înainte de a pleca la Buc[urești]) că sînt prea ușurele față de restul pieselor care sunt de calibru. Am făcut, prin urmare, din punctul de vedere al teatrului un drum inutil. Mai puțin „inutil” însă din punctul meu de vedere, deoarece m-am întreținut o după-amiază întregă (dela 3-8) cu Beligan, care s-a interesat îndeosebi de tine, cam ce „gen” joci, regretă că nu te-a văzut în „Scrisoarea”⁶⁶, m-a întrebat dacă joci comedie etc. etc. și mi-a declarat foarte multă simpatie și prețuire. O să-ți relatez pe larg convorbirea cînd ne vom vedea, ceea ce sper să pot face săptămîna viitoare. O să discut cu Isac să-mi dea drumul p[en]t[ru] vreo 3 zile, mai ales că efectiv nu am nimic de lucru. Din păcate, omul ăsta e ceva atît de complicat și capricios cum n-am mai văzut. Un exemplar genial de „om cu toane”. Apoi, îi place să aibă suită și mă poartă în sus și-n jos cu el, de-mi sar ochii. Pînă am să te văd aici trebuie să-i fac toate capriciile.

La minister e un haos general. Nimeni nu știe nimic și nici nu vrea să știe. Fiecare de care m-am rugat să citească „Stana”⁶⁷ s-a eschivat, ca nu cumva să fie obligat la o opinie. Munteanu⁸ mi-a spus că a văzut la

Brașov spectacolele Sibiului și că s-au prezentat slab. Mai ales nu i-a plăcut „Comisul”⁶⁹. La fel mi-a spus și Simionescu, regizorul de la Brașov. Ghițescu¹⁰ mi-a spus că „Puterea întunericului”¹¹ a fost una din cele mai mari căderi ale Giuleștiului. Kuttler¹² era cât pe-acți să zboare de la noul teatru căci Victorița¹³ nu-l vrea deloc și numai Vlad¹⁴ (cu care au început frecuşurile) îl ține cu dinții.

În rest, la București e o apatie și un dezinteres total în materie de teatru. Nici o premieră interesantă, nici o piesă nouă. Iar magazinele exact ca la decadă.

Acasă am găsit totul aranjat și pus la punct. Bucătăria a devenit o cameră foarte drăguță, ușile s-au albit iar pe jos strălucește baiuț. Lipsesc numai mobilele potrivite. Barbu e extrem de bun și cuminte.

Eu, chinuit de singurătate, mă învîrt prin casă fără rost și aștept venirea ta ca să mă pot odată liniști complet. Din păcate, Gherman¹⁵ e încă la București și, cum el s-a angajat să rezolve chestiunea, nu vreau s-o discut înainte de venirea lui. Îți închipui că situația asta dacă se mai prelungește mă dă gata, asemenea „nervi” îmi face. Te știu acolo, între mitocanii și sălbaticii ăia, și nu pot să lucrez nimic. „Tribuna” și „Steaua”¹⁶ mă așteaptă cu nerăbdare, pe „Tell”¹⁷ n-am

• Barbu Stanca (1958)

izbutit nici măcar să-l citesc în întregime. Tu știi că pe mine situațiile ăstea echivoce mă scot din sistemul normal de viață și mă obolesc mai mult decât o muncă intensă. Altfel m-aș simți bine aici, căci am parte de liniște. Cu cei din teatru abia mă văd și asta îmi place grozav, de s-ar rezolva odată și această ultimă problemă, să mă pot bucura de liniște înainte de a începe nemulțumirile teatraliștilor de aici. Cu ajutorul lui Dumnezeu vom trece și peste acest hop, căci altfel a fost zadarnic totul.

Te îmbrățășez cu dorul nemărginit al celui îndepărtat și aștept să ne vedem, într-un fel sau altul, zilele viitoare. Dacă poți veni cumva la Cluj ar fi bine. Marți și miercuri joacă aici Birlic și mai vorbim cu el. Dacă nu, eu în orice caz mă voi rezezi la Sibiu.

Scrisoarea asta arunc-o, să nu dea cineva peste ea prin poșetă și să vadă ce am scris despre Isac.

Al tău, Radu

Joi, 9 Noiembrie 1961

Note:

1. Dumitru Isac, directorul Teatrului Național din Cluj.
2. Margareta Bărbuță, cronicar teatral realist-socialist, funcționar la Direcția Teatrelor.
3. Prima piesă de teatru a lui Radu Cosău.
4. Dominic Stanca, vărul lui Radu Stanca.
5. Piesetă de Constanța Bratu.
6. Doti Stanca jucase, la Teatrul din Sibiu, rolul lui Zoe în montarea insolită, în alb și negru a lui Radu Stanca cu *O scrisoare pierdută*.
7. Nuvela dramatizată a lui Ion Agârbiceanu.
8. Virgil Munteanu, cronicar teatral.
9. E vorba de *Moartea unui comis-voiajor* a lui Arthur Miller.

10. Aurel Ghițescu, actor.
11. Dramă a lui Lev Tolstoi.
12. Ervin Kuttler, scenograf.
13. Victorița Dinu, directoarea Teatrului Regional din București.
14. Vlad Mugur, prim-regizor la Teatrul Regional.
15. Coriolan Gherman, director adjunct al „Naționalului” clujean; care, chiar prin biografia lui aventuroasă, avea relații oculte cu autoritățile.
16. Revistele culturale clujene ale momentului, în care, mai ales postum, au apărut texte ale lui Radu Stanca.
17. *Wilhelm Tell*, piesa lui Schiller.

[14]

[Cluj. Ștampila poștei: 24.12.1961]

Dragostea mea scumpă,

Îți scriu greu, din pat, căci mi se pare că iarna aceasta mi-a pus gând rău. Abia ai plecat tu, ducând cu tine toate dorurile și bucuriile mele, și iată-mă din nou istovit și bolnav. Acum, după o blestată de gripă, mi s-au umflat picioarele și am avut dureri mari. Un vechi coleg de-al meu, medic, pe care l-am întrebat ce poate fi, mi-a răspuns că din cauza eforturilor și a faptului că diformitatea mea toracică a creat unele insuficiențe cardiace. În orice caz, n-am avut de mult ceva mai supărător și mă bucur că nu m-ai văzut în ce hal ajunseseam cu ambulacrele mele nenorocite. E drept că am și stat mult în picioare în săptămâna trecută pînă cînd am reușit, umblînd prin tot felul de birouri, să obțin – în sfîrșit – „stabilirea” în Cluj. Acum umează să ni se facă

bonul de repartiție și buletinele și cu asta un capitol măcar din mutarea noastră, atît de încurcată, se încheie.

Cu Isac n-am mai vorbit de mult, abia ieri l-am revăzut, așa că nu am nici un fel de noutăți în privința transferului tău. În orice caz, el mi-a cerut din nou să-i fac o listă de propuneri de actori care să fie aduși la anul viitor aici, dar, cum mi-a mai cerut o dată acest lucru, nu știu cît preț să pun pe el.

Biata soacră-mea a umblat cîteva zile la rînd să dea de tine la telefon și abia azi a reușit. O rugasem să-ți spună cît de dor de tine ne e la toți și că te așteptăm nerăbdători, dar mi se pare că v-ați înțeles foarte greu. Noi ne pregătim de Crăciun. Pentru mine va fi cel mai trist Crăciun pe care l-am avut vreodată. Mai trist decît cel pe care l-am petrecut acum doi ani la Iași¹, cînd gîndul că totuși sînteți cu toții strînși în cuibul nostru îmi remonta tristețea. Acum imaginea ta, singură, în odaia aceea mizerabilă, fără nimeni care să te alinte, mă mîhnește profund și doresc să trecă grabnic niște sărbători în care sîntem atît de departe unul de celălalt.

Repetițiile mele² le-a condus în ultimul timp Sandu Rădulescu³ care s-a oferit asistent, dar de mîine trebuie să le reiau eu. Nădăjduiesc să meargă ușor, căci rezistența mea fizică e foarte scăzută. În orice caz, lumea la Teatru s-a arătat destul de îngrijorată de boala mea și s-a oferit, fiecare într-un fel sau altul, să-mi sară în ajutor.

N-am reușit să aflu din convorbirea avută cu mama-mare cînd vei veni. Eu sînt tot numai așteptare și număr zilele pînă cînd s-ar putea să te am din nou în brațele mele.

→

• Radu Stanca și fiul său, Barbu (1958)

• Doti cu fiul său, Barbu (1958)

→

Depărtarea asta, pe cât de groaznică a fost, m-a învățat totuși un lucru (pe care de altfel îl știam de mult, dar nu am avut ocazia să-l simt în concret): că nu pot trăi fără prezența ta, fără viața ta, fără apropierea ta.

Al tău, Radu

P.S. Azi, după patru ore de așteptare la sfat, am primit în fine bonul de repartiție. Acum urmează buletinele.

Note:

1. În perioada evocată, Radu Stanca monta la „Naționalul” ieșean *Unchiul Vania*.
2. Regizorul făcea repetiții la spectacolul *D-ale carnavalului*.
3. Actor al „Naționalului” clujean.

[15]

25 decembrie 1961

Scumpa mea Doti,

Am petrecut aseară Crăciunul. A fost cel mai trist Crăciun din câte am petrecut vreodată. Apăsă peste noi toți ai casei o tristețe adâncă și singurătatea ta ne era tuturor ca o durere fizică. Pe lângă absența ta¹, care a fost motivul principal al mîhnirii noastre, s-a mai întîmplat o mică dramă, „mică” pentru că a fost a lui Barbu, dar pentru el foarte mare. Cu o zi înainte, cu ocazia primirii vacanței, învățătoarea le-a comunicat (ce tîmpenie!) copiilor că „nu există Moș Crăciun” și le-a explicat tot ce se întîmple cu acest prilej. Copilul a venit acasă într-o stare sufletească cum nu l-am văzut niciodată. Tu știi cum trăiește el de profund în lumea închipuirilor și această primă destrămare a iluziilor a avut un efect îngrijorător. Oricît am încercat, și mamă-sa mare, și eu, nu l-am putut remonta. La toate încercările noastre de a-l convinge de contrariul celor spuse de învățătoare, nu reacționa decât cu o muțenie absolută. S-a tras toată ziua lângă geam și privea undeva în neștire, cu ochii umezi și zîmbind amar la orice cuvînt i-l adresam. Toată noaptea n-a dormit și doar cînd a văzut a doua zi pomul și-a mai venit, dar foarte puțin, în fire. De două luni a așteptat această zi cu imaginația trezită și deodată toată iluzia s-a risipit. Număra, sărăcuțul, zilele și în fiecare dimineață venea să mă anunțe cît a mai rămas pînă la venirea lui Moș Crăciun. Lovitura a fost pentru el zdrobitoare. Am rămas foarte îngrijorat de această hipersensibilitate; de capacitatea asta anormală de a fi nefericit². Mai ales cînd am comparat cu cîtă ușurință și candoare a trecut de pildă Mihai peste toate. I s-au explicat din nou lucrurile și totul a reintrat în normal. Lui Barbu însă

fiecare explicație în plus parcă îi adîncea rana. A fost ca bolnav... Dacă ai fi apărut, ca prin minune, tu, s-ar fi produs un reviriment în casă și desigur că cerul s-ar fi înseninat. Dar lipsa ta, la care s-au adăugat dezamăgirile lui Barbu, ne-a coborît într-o tristețe amară și sărbătoarea a trecut greu, fără nici un zîmbet, într-o atmosferă înnegurată.

Dar în săptămîna aceasta bucuria va reveni totuși și printre noi. Căci vei veni tu și odată cu tine vor reveni luminile și înseninările cuibului nostru. Eu cel puțin te aștept cu sufletul la gură. Mi-e atît de dor de tine că nu mai sînt în stare de nimic altceva decît să îți șoptesc întruna, acasă, pe stradă, pretutindeni, numele tău drag. Vino cît mai iute și adu-ne soare.

Radu

Cluj 25 XII 1961

Note:

1. Cum transferul său din teatrul sibian în cel clujean întîrzie să se realizeze, Doti Stanca e silită, din cauza obligațiilor sale actricești, să rămână, de Crăciun, la Sibiu.
2. „... capacitatea asta anormală de a fi nefericit”, observată de epistolier la fiul său Barbu, e întru totul definitorie, întrucît organică, chiar pentru Radu Stanca.

[16]

[Cluj, data poștei: 27.01.1962]

Scumpa mea dragă,

Am rămas foarte dezolat după plecarea ta. Se umpluse toată casa de tine și din nou singurătatea asta oribilă s-a strecurat în jurul meu. Numai în preajma ta mai am chef de viață – și, cînd ești departe, sînt mai mult mort decît viu. Încerc să-mi fac miza-n scenă¹ și nu reușesc, amîn de pe o zi pe alta, căci nu am nici un elan pentru nimic. Deși mă năpădesc din toate părțile solicitările. Cînd am ajuns la teatru, după ce ne-am despărțit, mă așteptau de la radio cu dorința să le realizez un montaj literar-

muzical „Romeo și Julieta”. Bineînțeles, am luat imediat textul și am început lucrul. De la 10-12 repet, astfel, „Carnavalul” iar de la 12-13 acest montaj. Sper să pice niște bănișori din toată afacerea. Luni seara vom face imprimarea definitivă, așa încît aceste zile îmi sînt foarte aglomerate. Transmisiunea se va face sîmbăta viitoare, exact nu știu ora – în orice caz între 17-19 pe 261 m.

De asemeni miercuri voi spune cîteva cuvinte despre viitoarea premieră a teatrului², tot între aceleași ore. Așa că dacă deschizi aparatul s-ar putea eventual să mă auzi.

Deși sînt foarte obsesat de agitația asta, îmi dau seama că numai în felul ăsta mă pot face indispensabil în Cluj și pot avea gura mare. De aceea nu mă dau în lături de la nimic, cel puțin pînă în clipa cînd te voi avea lângă mine. Deocamdată l-am anunțat pe Bota, de la partid, că vreau să-i vorbesc și acum urmează să avem întrevvedere.

Isac mi-a spus din nou că la primăvară „va purica tot colectivul” (cuvintele lui). A avut un fel de conflict cu Anatol³ și îmi spunea că vrea să înnoiască toate compartimentele. Eu i-am răspuns că iau foarte în serios aceste hotărîri și că, dacă nu se schimbă structural lucrurile în teatru, mă voi vedea nevoit să-mi reconsider punctele mele de vedere.

În orice caz în luna asta trebuie să se clarifice multe lucruri. Eu aștept o limpezire a situației, căci așa nu se mai poate continua.

Te doresc cu aceeași neșarmurită
iubire
Al tău, Radu

Note:

1. E vorba de mizanscena la *D-ale carnavalului*.
2. Premiera, programată pe 1 februarie 1962, cu *D-ale carnavalului*.
3. Constantin Anatol, actor și regizor al „Naționalului” clujean.

• Radu Stanca la fereastra locuinței din Sibiu, str. Șaguna nr. 8 (1953)

• Doty și Radu

Mic tratat de estetică elementară

Radu Stanca

Capitolele

1. Estetic, artistic, frumos.
2. Scara artelor.
3. Doi înși estetici: creatorul și contemplatorul.
4. Obiectivitatea esteticeii.

Estetic. Artistic. Frumos

1. Polivalența valorii. O valoare nu are numai o singură valență, ci mai multe. Astfel, o valoare estetică poate avea și o valență etică, economică, artistică etc.
2. Ideea despre „familia valorii“. Mai multe valori pot fi cuprinse într-o aceeași familie prin notele comune pe care le rezumă una dintre ele. Astfel, familia valorii frumosului cuprinde valorile armoniosului, ale proporționatului etc...
3. Valori estetice – valori; aprehensiune prin forțele imaginației, rațiunii, Astfel – grațiosul, sublimul, subtilul, drăgălașul, finul, urâtul, grotescul, tragicul, comicul
4. Valori artistice – valori; aprehensiune prin forțele percepției sau intuiției – valori ale materialului și ale modului de preluare a lui – colorarea → coloritul, desenul → desenatul, pictura → pictatul, cuvântul → scrisul, sunetul → compusul.

Valorile estetice sunt valori care trezesc sentimente. La fel, cele artistice. Dar, pe când cele dintâi nu sunt legate de o „formă“ oarecare, celelalte sunt întotdeauna dependente de o „formă“.

Doi înși estetici Tipologia creatorilor

criteriul psihologic
criteriul istoric
criteriul adecvat-artistice

tipul muzic tipul plastic

Expresiile contemplației: aplauzele
etc.

Obiectivitatea esteticeii

- a) Ideea de unitate în varietate.
- b) Relativismul esteticeii literare.

200 pag[ini]

Mic tratat de estetică elementară

- I. Estetic, artistic, frumos
 1. Polivalența valorilor
 2. Familie de valori
 3. Valori estetice
Grațiosul. Tragicul. Comicul
etc.
 4. Valori artistice
 5. Frumosul natural și Frumosul artistic

II. Scara artelor

1. Problema materialității în artă
2. Complementaritatea artelor
3. Spațiu și artă
4. Distribuția artelor
5. Categoriile artistice
atmosfera etc.
ideea
subiectul

III. Doi înși estetici:

creatorul și contemplatorul

1. Tipologia creației artistice

- a) tipul muzic cu subtipul liric
muzical
dinamic
epic
dramatic

- b) tipul plastic cu subtipul pictural
sculptural
tectonic
imagistic

2. Combinația tipurilor

3. Producere, execuție, interpretare, contemplație.

4. Expresiile contemplației: aplauzele, elogiul, critica aplicată.

5. Educarea creației și a contemplației; cultura !

IV. Poate fi estetica o știință?

1. Ideea de unitate în varietate!
2. Relativitatea criticeii de artă!

Schiță pentru o istorie a esteticeii

Primul început al esteticeii

Presocraticii
Socrate. Pragmatismul esteticeii
Platon. Un dilematic
Aristot. Științificul.
Neoplatoniceii. Extaziții.

Al doilea început

Evul mediu. Eflorescența artisticului
Renașterea. Alberti
 Lionardi
 Scaliger

Al treilea început

Raționalismul
Baumgarten
Iraționalismul

Autonomia esteticeii

Prekantienii
Kant. O statuie a esteticeii

Diferențierea problemelor Esteticeii

→ Idealism
→ Formalism
→ Subiectivism Psihologism
 Intuiționism
→ Obiectivism

N. STEINHARDT – eseist

Iulian Boldea

SE POATE citi, în creația lui N. Steinhardt, Sun fragment de maximă acuitate și actualitate, emblematic pentru concepția despre scris a monahului de la Rohia, pentru crezul său cu privire la valorile autentice, înalt și corect însușite, cu privire la esența literaturii, a adevărului și echilibrului moral: „Dacă, raționa Maiorescu, blocul de marmoră e compromis de mâna unui sculptor neîndemânatic, din ce se va mai putea făuri opera de artă? Istoria a dovedit că națiunea română dispune de rezerve psihice și mentale care au rezistat unor încercări grele. Dar cuminte nu este să dăm uitării avertismentul maioreșcian și să ne tulbure dureroasele satire caragialești: inteligența e o datorie patriotică, tot așa simțul ridicolului, iar beția de cuvinte e o patimă oricând gata să renască din propria-i neîntrebnică fermentare“. Stilul eseurilor lui N. Steinhardt din cărți precum *Incertitudinile literare* (1980), *Critica la persoana întâi* (1983), *Escale în timp și spațiu* (1987), *Prin alții spre sine* (1988), *Monologul polifonic* (1991), *Dăruind vei dobândi: Cuvinte de credință* (1992), *Primejdia mărturisirii* (1993) stă sub semnul unei dualități funciare, care pune în cumpănă, pe de o parte, aspirația spre frumos, cultul formelor apolinice, reveria livrescă și, pe de altă parte, sensibilitatea romantică, elementarismul, avânturile dionisiace spre cuprinderea vitalistă a culturii și a naturii deopotrivă. Structuraliștii sunt, de pildă, sancționați în cuvinte cu sonori arhaizante, în tonalități aspre, în care timbrul elegiac și cel biblic fuzionează („Au înviat Oronte și Trissotin, mai înfipti, mai intransigenți ca altădată! Și invocând vocabule științifice de care prietenii și mentorii femeilor savante, nenorociții de ei, nu dispuneau. Acum să vezi țâfnă, zăvorâtă într-un lexic sacrosanct! Și toți cei care nu aderă la el sunt deîndată meniți anatemei, desconsiderării și prăvălirii într-un secol așezat sub semnul bațjocurii. Să nu gândiți că vorbesc în deșert“). Pe de altă parte, eseistul își exprimă, în termeni fără echivoc, disponibilitatea, la inovațiile modernității, refuzând orice prejudecăți estetice, precum și ancorarea în convenții, în tipare constrângătoare, dar lipsite de valoare epistemologică: „Am adevărit, cred, că îndrăgesc din toată inima literatura și arta vremii pe care mi-a fost dat a o apuca; nu am prejudecăți estetice, cu poezia cea mai nouă mă împac de minune, cu pictura, cu muzica așijderea. Dar de prețiozitate, de savantlâc, de adoptarea obligatorie a unui limbaj ritual (socotit ca singur deținător al unei exprimări elegante și cu drept de ieșire în lume) nu mă las impresionat, intimidat, băgat în sperieți. Vorba ceea, pe unde a strâns necuratul surcele, eu am tăiat lemne și de orice fel de *newspeak* (a fost o Sorbonă pozitivistă și sociologică, acum e una fenomenologică și structuralistă) – oricât de neiertătoare și dichisită – nu mă tem. Alteori, referindu-se la „școala de la Păltiniș“ și la elitismul cultural care se practica acolo și care condamna la neființă tot ceea ce nu

cade sub spectrul filosofiei celei mai elevate, N. Steinhardt e drastic în formulări, chiar dacă acestea camuflează sancțiunea sub faldurile unui stil ceremonios-ecluzastic: „Așa-i și la Păltiniș, la 1600 m altitudine, întocmai ca pe vârful creștelor unde se înălțau castelele nobililor cathari convinși că doar ei – știutorii, curățiii – dețin cheile tainelor și nu-s orbi și prisoselnici. Iar ceilalți toți, băcanii și gloatele de nefilosofi care, *mutatis mutandis*, nici măcar *Fenomenologia spiritului* nu o cunosc și desigur nici pe Kant din scoarță-n scoarță nu l-au citit în ediția (de nădejde) a lui E. Cassirer? *Vor vedea*. Pierduți, fatalmente pierduți, sortiți pieirii și morții veșnice, iremediabilului întuneric“.

Atuul scriiturii eseistice a lui N. Steinhardt este, în fapt, și elementul său de vulnerabilitate: patosul, transformat uneori în retorism, conduce la o scriitură inflamată, în care jocul afectelor preface subiectul tratat în pretext pentru efuziuni exaltate, precum în fragmentul care urmează, în care eseistul își exprimă satisfacția reeditării operelor lui Mircea Eliade: „Bucuria, desigur, nu a fost numai a mea, ci a tuturor criticilor sau simplilor cititori (mai ales tineri) dornici (ahtiați ar fi mai corect) de literatura autentică, de scrieri nefalsificate, nede-colorate, nespălăcite, neîndobitocite, nedezonorate de legea imitației, legea servilității, legea conformismului, legea prudente închiderii a ochilor și grijuliei astupării a urechilor, legea supraconștiințiozității în aplicarea unor directive plecate de la organe inferioare, precum și de alte aprige și nemuritoare legi și principii înzestrate cu stăpânire în conurile de umbră prin care – asemenea sistemului solar când străbate spații galactice avute în pulbere cosmică – istoria, vai, trece“. E limpede că tentația moralizării sfătoase, pe care o întâlnim în nu puține dintre paginile lui N. Steinhardt, se concretizează într-un ton plastic, ce adună în sine și imageria apocaliptică, și recursul la austeritate, și dinamica unei reflexivități ce cultivă cu obstinație echilibrul metodologic, punând accentul asupra ideii deontologiei scrisului: „Vai de omul de cultură care nu e întrucâtva și înțelept – și cărturar, în sensul dat cuvântului de vechile noastre texte. Deîndată îl pasc monomania și ticăloasa răceală a scribului și fariseului! Iar informația și necesitatea nu-s totuna cu libertatea. Sărac de maica ăluia de judecă așa. Informația e auxiliar, unealtă de lucru, slujnică [...]. Fiți deci tare pe avantaioasa poziție adoptată. Nu vă lăsați amăgit și tulburat de enunțări tăioase“. Spiritualizate, eseurile lui N. Steinhardt se impun mereu prin nevoia de a dimensiona exact o calitate, o însușire umană, un țel, dar și prin recursul la spiritul metodic, capabil să disocieze, să impună limite, să sugereze diferențe. Încercând să identifice și să explice „misterul“ operei lui N. Steinhardt, Valeriu Cristea observă că Steinhardt „e un anti-purist prin excelență. N. Steinhardt

practică o critică adevărată fără a se gândi să se oprească, să se limiteze la ea, fără a se lăsa îngădit, ca un rob, în domeniul strict al acesteia. E un extraordinar critic care refuză (mai exact spus: nu poate) să fie *numai* critic. El este și un extraordinar moralist, dar și filosof, jurist, istoric, sfătuitor, îndrumător, aproape predicator, om care vrea să edifice“.

Scriitura nu e deloc ocolită de morbul ironiei ceremonioase și delicate, întoarsă uneori asupra-și sau, alteori, mordantă, putându-se bănui, sub masca cerebralității reticente, incisivitatea. Textele cu caracter teologic ale lui N. Steinhardt (*Dăruind vei dobândi*, *Cartea împărțirii* etc.) se impun printr-o anume austeritate a frazării, prin recursul – cu măsură și echilibru – la alegorie, simbol și metaforă în desemnarea unor figuri biblice sau a unor trepte rituale în devenirea spiritual-religioasă a ființei umane. Raportarea la Iisus Hristos e transcrisă în registrul gravității și al solemnului. Problematika teologică este pentru eseistul N. Steinhardt una fundamentală. Cu precizarea că ea este percepută dintr-o perspectivă cu totul atipică, operele sale cu caracter religios fiind confesiuni de un autentic patos al apropierei de sacralitate. Pentru N. Steinhardt, centralitatea este reprezentată de Divin, de transcendent, de spațiul sacru la care ființa umană aderă prin cuminecare. În concepția lui N. Steinhardt, între etic și estetic relația este de consubstanțialitate. În acest fel, denunțarea „pactului cu diavolul“ la care s-au datat unii scriitori ce au slujit regimul comunist are, pentru eseist, calitatea unei detente morale purificatoare, capabile să ofere un remediu eficient amneziei vinovate de care mai suferă mulți scriitori de ieri și de azi. Amplitudinea tematică a spiritului critic îl încadrează pe N. Steinhardt în categoria eseistilor, cu o capacitate sporită de a asimila în pagina proprie idei, teorii, principii și metode de o mare diversitate, cărora le conferă însă acuitatea propriei sale sensibilități atente la nou, la inedit.

Eseistul apreciază valoarea culturii, în mod paradoxal oarecum, din perspectiva energiilor vitaliste pe care le adăpostește: „Cultura, când este adevărată și lipsită de farafastăcuri solemne, este un imn de laudă adus vieții. Nu este mai puțin caldă, vivace, puternică, decât viața însăși“. De altfel, chiar conceptul de „trairism“ este, pentru N. Steinhardt deposedat de orice aură negativă, considerând că „prin trairism nu s-a înțeles și nu trebuie să se înțeleagă decât afirmarea indisolubilității cuplului viață-cultură“. Eseist „foarte cultivat și inteligent“ (Nicolae Manolescu), adept al incertitudinii metodice ca instrument hermeneutic privilegiat, N. Steinhardt este, dincolo de „marginalitatea“ sa pe deplin asumată, o conștiință mărturisitoare de cea mai pură calitate morală. ■

Victoria Ina Tăușan

(16 IX 1937 – 1 XII 2011)

Fulg de zăpadă

Fulg de zăpadă, oare tu ești
închipuirea frumuseții cerești?
Pe unde ai fost, purtat de nori,
mai înainte să cobori?
În desăvârșirea ta, poate erai
prins de o creangă în rai
și te-a desprins o suflare de vânt
să ajungi pe pământ.
Poate ești lacrima acelor sfinți
din rugurile neschimbatei credinți.
Orice ai fost, ești fulg de zăpadă
lipit de fereastră, să mă vadă
și, pentru clipe oprite, să mă chemi
să plecăm împreună în nesfârșitele vremi.

31.XII.2007

Fără sfârșit

În primăvară te-am căutat
într-un pom înflorit
și nu te-am găsit.

În vară te-am căutat
în spicul de grâu,
în frunze, în piatra de râu.
Și nu te-am aflat.

A trecut și toamna, cum a venit.
Căutare zadarnică
și fără sfârșit.

Am înțeles: ești tot mai departe.
Ești în ce ne desparte.
Tu, în viața adevărată.
Eu, în zilnica moarte.

31.XII.2007

Așa să-mi fie inima

Ca pământul noroios de lângă o fântână,
ori de lângă o arteziană, ori de lângă un jgheab,
așa să-mi fie inima,
să vină la ea rândunele, lăstuni,
să vină toate câte își doresc
să ia fărâme de lut,
să-și facă un cuib pentru cântec.
Iar dacă va veni o măiastră,
poate să rupă din inima mea
atât cât îi trebuie să-și alcătuiască
un loc de popas la streășina cerului,
pentru cântecul lângă creanga dumnezeiască
în clătinările universale.

10. ian. 2008

Câte metafore

Câte metafore am semănat! Și, Doamne,
ce răsărit-a în urmă din ele?
Frunzele mele căzute în zeci de toamne
picură încă sudoare de stele.

Nu-mi pare rău că le-am pierdut –
anume fost-au lăsate, să le găsești
tu, cel ce doar astăzi ai priceput
prețul sudorii pe frunze cerești.

Fruntea mea de femeie s-a înseninat
cu har, stăruință și chin.
Spune-i cum vrei acestui drum luminat
de-o rază de sus, din Destin.

22.II.2008

Doamne, frunza ce mi-ai dat

Doamne, frunza ce mi-ai dat
de mult vânt s-a scuturat
și nici rodul de pe ram
în târziul meu nu-l am.
Ce-am făcut, ce n-am făcut,
că pe toate le-am pierdut.
Și mi-e vântul tot mai tare,
cu gând rău să mă doboare,
și mi-e ploaia tot mai deasă,
să n-ajung la Tine-acasă,
Doamne, Tu, care m-aștepti
sus, în poarta celor drepti,
ostenită fruntea mea
să se razime de-o stea.

Pierzător în toate cele,
pe îndureratul suflet
să-mi spui, Doamne, preț de stele.

27.II.2008

Albă cenușă

Mă închid în cuvinte.
Cine mă va afla în vremea
ce vine începând din clipele aceste?
Și ce va putea înțelege?
Ștau, zi de zi, legată de stâlpul
credințelor mele.
Când va veni cineva
în vremea ce-mi rămâne străină,
să mă dezlege,
mă va afla
arsă pe rugul Poemului,
albă cenușă pe pagină.

15.III.2008

■
Din Poeme în spirale

Dincolo și dincoace de poezia religioasă

Ovidiu Pecican

NIMICITORUL CARE dă titlul volumului celui mai recent al lui Aurel Pantea (apărut la Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2012, 100 p.) nu este un sinonim izbit pentru un personaj de tipul lui „Terminator”, interpretat odinioară cu mare succes la public de Arnold Schwarzenegger și parodiat ulterior de Ioan Gy. Pascu și de prietenii lui sub numele sarcastic de „Sfârșitorul”. Nimicitorul este o conceptualizare menită să trimită la „ceea ce nimicește”; tăvălugul căruia nimic nu i se poate opune; dar și antiteza Ființei. Dar, întrucât are capacitatea de a devora până și Ființa, de a o stinge, de a o îndesa în sine, nimicitorul este, s-ar spune, ultima frontieră, totul; altminteri, este nimicul însuși. Or, fiind atâtea, chiar totul, nimicitorul este și moartea, dar și Dumnezeu. „Dumnezeul meu mă digeră, Dumnezeului meu îi e foame, / [...] Dumnezeul meu face zi de zi/ exerciții de moarte și înviere pe pielea mea, iar eu îl iubesc de nu mai pot, / [...] despre Dumnezeu meu vorbesc cei mai mulți cu superioritate, e un/ Dumnezeu mai greu de îndurat, pentru că, uneori, pute/ și în plus are mulți morți pe conștiința Sa mare, și nu toți sunt împăcați, / Dumnezeul meu îmi seamănă, poate fi urât și agresiv, și chiar este violent/ și vicios, vorbind de el, eu îl fac asemenea mie, o fi fiind păcat, dar/ așa îl simt mai aproape, el se naște în slăbiciu-

nile mele, de obicei, în ele locuiește nimicul sau ceva atât de dezinteresat de semnificație, / încît seamănă cu nimicul, dar el îmi iubește nimicul, / cu asta m-a dat întotdeauna gata, el știe că nimicul meu/ e sămînța nimicitorului care vrea să mă știe mut“ (p. 21-22). Iată, prin urmare, definiția lui Dumnezeu printr-unul dintre atributele lui cele mai negre: „Eu-Sunt-Cel-Ce-Sunt“ devine, aici, „Eu-Sunt-Cel-Care-Nimicește-Tot-Ce-A(m)-Făcut“. Aurel Pantea oferă, care va să zică, o lectură a Zeului tutelar al monoteismului în cheia Ecleziastului, căci totul e vânanie de vânt, risipă, spulberare.

În *Nimicitorul*, viziunea este cât poate fi de sumbră în poezie, în artă. Întrucât, prin însăși natura ei, arta este speranță, construcție, alternativă, disperarea și adierea nimicniciei rămân stilizate. Dar forța discursului poetic ce le exprimă este îndubitabilă. Sub somația temerilor existențiale sau ajuns la o vârstă când lucrurile se înfățișează, dintr-odată, într-o lumină tragică, Aurel Pantea scrie vers după vers mânat de o muză ce își trage inspirația atât din arealul scandinav, din tenebrosul nordic, cât și din sfera Apocalipsei biblice, unde rostirile, ca și faptele, sunt fără întoarcere, simbolice, dar în același timp de o cutremurătoare concretețe. Nimicitorul trece prin eul poetic fără a întâmpina obstacole: „pînă la glezne, o răcoare neagră, / pînă la genunchi, pînă la înclăștatul loc al pelvisului, / pînă la buric, pînă la inimă, pînă la gît, pînă la creștet, / Doamne, sunt îngropat, din lăuntru meu urcă spre ceruri/ bestia învingătoare“ (p. 13). Cel ce vorbește a împrumutat, parcă, vocea lui Iov; stă descoperit, în carnea goală, sub cerul hototitor care... tace.

Este limpede că Aurel Pantea atinge o cotă a lirismului său în care esența oarecum abstractă și întrucâtva conceptuală a poeziei dinainte – alimentată de întrebări prin excelență intelectuale, exprimate cu austeritate, într-o economie a gravității – a cristalizat într-un țipăt cu ochii fișci, larg deschiși. Faptul semnifică o cotitură în poezia autorului, căci distanța pe care o pune un cert tratament cerebral între ardoarea interogației și formulare s-a redus masiv și urgent, aprinzând dedesubtul cuvintelor izvoare de combustii permanente.

Asistăm la o măcinare, o frământare fără popas sau pauză. Privirea despică acum aparențele, descifrând peste tot prezența nimicitorului, injuriind-o ritualic sau des-

criind-o printr-o magie ceremonioasă, care dă fiori. Un poem scurt, dedicat unor confrăți apropiați, dă seama deplin despre teroarea și acuitatea descifrărilor: „Cade adînc în noi grăunțele conștiinței morții, / tu și eu suntem tare departe și privim/ lanurile întinse și secerătorii, // în moartea mare, crește desfrînarea, / floarea prăduitoare“ (p. 24).

În a doua ei secțiune, cartea mai urcă o treaptă. Partea secundă, *Nimicitorul sub semnul timpului*, apare nu doar în română, ci, în oglindă, și în latină (*Internecans sub temporis signo...*, în traducerea Marceliei Ciortea). Această opțiune ar putea apărea ca extravagantă, prețioasă. În fapt, talmăcind mesajul românesc și contemporan într-o limbă care nu este doar *lingua morta*, ci și, de nu cumva mai ales, *lingua sacra*, poetul pune, într-adevăr, *sub temporis signo* poemele, angajându-le, acum, și în dialogul direct cu transcendența, căreia, conform credinței dinaintea modernității, nu i te puteai adresa în orice limbă. Se întâmplă, desigur, că româna însăși este, până la urmă, o latină populară. Numai că în fața Tronului Ceresc nimeni nu vine cu vehicule de expresie impure atunci când cele verificate sunt încă la dispoziție.

Din acest punct de vedere, întregul volum este un experiment în care discursul liric evoluează dinspre adresabilitatea către cititorul imediat, „de proximitate“, înspre cel transcendent. De sub semnul timpului se iese prin versiunea latină, ducând nu doar în direcția unui „dincolo“, a metafizicului, ci și înspre limba originală de la care se trage idiomul în care se exprimă poetul. „Și timpul nu va mai fi, nu va mai fi, va rămâne/ doar această propoziție și un cîmp mare, vorbirea ultimă/ pe un mare cîmp, vorbirea ultimă...“, spune autorul, dar ceea ce se aude este „Et tempus non exstabit, non exstabit, solum haec pronuntatio manebit/ et magnus ager, sermo postremus/ in magno agro, sermo postremus...“

Se poate crede că, de astă dată, Aurel Pantea vrea să meargă prin poezie mai departe decât îngăduie limitele liber asumate și statornicite prin tradiție ale genului. El urcă pe un fir subțire, dar ferm, către originile oraculare, sacre, ale acestui mod de comunicare ce lega, *in illo tempore*, două registre ale existenței, două ordini ale lumii, vizibilul de invizibil, în primul rând, și abia mai apoi asigura comunicarea orizontală, a oamenilor între ei. Pentru a înțelege mai bine această estetică, doar aparent nouă, și mai curând recuperată, se cuvine coborât pe firul teoretizărilor cel puțin până la fabuloasa carte *Știința nouă* a lui Giambattista Vico și merită să fie recitiți Mircea Eliade, G. Dumézil, I.-P. Culiănu ș.a. Cititorul este liber să urmeze această sugestie sau să o ignore. S-ar putea, la urma urmei, ca autorul însuși să fi mers printre mărăcini și tufiguri, descoperind o veche potecă, un drum abandonat sau, pur și simplu, camuflat, dar care așază o experiență lirică de o viață, sedimentată acum, împreună cu întregul existenței de până astăzi a autorului, la răscrucea care îl aștepta pentru a-l împlini. Cine poate ști?...

Nimicitorul este însă o carte a cărei importanță pentru poezia actuală are nevoie de ceva timp pentru a se revela în adevărata ei lumină.

Revista Revistelor

DOI ANI de *Manuscriptum*, acoperiți cu două numere, fiecare extraordinar în felul propriu: numărul 1-4 pe 2011, numărul 1-4 pe 2012. Numărul cvadruplu pe 2011 este un instrument de lucru, bine-venit, căci sumarul pe anii 1984-2000, reprezentînd 65 de apariții editoriale ale admirabilei reviste. Întreaga muncă de extragere și sistematizare a conținutului publicației, pe sumare cronologice, de rubrici, de autori și de iconografie, a fost coordonată de George Neagoe și executată de o echipă de 18 masteranzi de la Facultatea de Litere, Universitatea „Spiru Haret“ din București.

Numărul, de asemenea cvadruplu, pe 2012 este consacrat Cercului Literar de la Sibiu, care, reamintesc, este produsul Universității din Cluj, aflată la Sibiu în exil, în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Colaborează Ion Vartic, Ștefăniță Regman, Ioan Cristescu, artizanii numărului; sînt publicate o cantitate mare de documente inedite, scrisori și fotografii: ale lui Cornel Regman, I. Negoitescu, Ioan Negoitescu (tatăl scriitorului), Ștefan Aug. Doinaș, Ioanichie Olteanu, Ion D. Sîrbu, Radu Stanca. Așadar, un număr foarte frumos și de o importanță excepțională.

Drumeț prin Australia

Constantina Raveca Buleu

FASCINAT în egală măsură de fiecare nuanță exotică și de fiecare notă familiară din peregrinările sale, Ilie Rad dezvoltă în *O călătorie în Țara Kangurului*, volumul său apărut în 2012 la Editura Tribuna din Cluj-Napoca, un discurs fluid, în care jurnalul propriu-zis se prelungește firesc în eseuri și pagini de istorie culturală, rafinate hermeneutic și îmblânzite de o sensibilitate aparte, activată când de reverii literare – precum ludica referință din titlu la nuvela sadoveniană regăsită într-o bibliotecă de la antipozi și minuțios comentată în paginile cărții, concentrat simbolic al melanjului de voiaj într-un spațiu accentuat diferit de cel autohton și de descoperire a unui suflu românesc aproape utopic –, când de întâlniri cu oameni „realmente împliniți și fericiți sub toate aspectele”, care sfidează stereotipia comportamentală alocabilă, motivat de cele mai multe ori, Diasporei.

Unei asemenea întâlniri îi este consacrat primul moment al *Jurnalului australian*, *Un român de succes la Melbourne: Eugen G. Ionescu*. Instanță călăuzitoare în aventura australiană din 2009, Eugen G. Ionescu este prins mai întâi într-o multifacțată portretizare, în care înregistrarea diaristică spontană cedează locul acutului instinct profesional al autorului și ia forma microbiografiei, iar exigența completitudinii informației este scurtcircuitată de detalii istorice surprinzătoare, cum sunt cele legate de intelectualii deportați la Lătești în anii '50 sau de ordinul de executare a mareșalului Antonescu. Legat de România fără nostalgii edulcorate sau anateme resentimentare, Eugen G. Ionescu animă jurnalistic, și nu numai, o atmosferă românească degajată și informată, amplificată de interesul său pentru viața economică, politică și culturală din țară.

Acest interes a făcut posibilă reconstituirea din *O zi din viața lui Nicolae Ceaușescu*. În mai 1990, jurnalistul sportiv stabilit în Australia a recuperat din fostul sediu al CC, dintr-un morman de documente destinate distrugerii, agenda din 1985 a liderului comunist, analizată fragmentar de Ilie Rad într-un studiu comparativ bine documentat, pigmentat cu observații percutante și ușor acide pe alocuri. Comentând, de pildă, prezența Elenei Ceaușescu în orarul revelat de agendă, autorul remarcă nu numai prezența ei masivă în economia întâlnirilor lui de lucru, ci și *romantismul* funcțional transmis de unele „notații înduioșătoare” privind economia vieții cuplului Ceaușescu. În aceeași tonalitate se menține și resurecția amnestică a unui intermezzo anecdotic al istoriei lui Nicolae Ceaușescu – telegrama trimisă acestuia în 1974 de către Salvador Dalí, incitantă prin ambiguitatea speculativă a referinței la sceptrul prezidențial –, declanșată de expoziția Salvador Dalí deschisă la Galeria Națională din Melbourne și inserată într-o strategie discursivă inteligentă ce transformă reportajul într-un voiaj cultural fascinant. Revenind însă la Ceaușescu, un

dintre ecourile academice ale călătoriei lui Ilie Rad în Australia este studiul său *Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Australia (aprilie 1988) și reflectarea ei contradictorie în diverse canale mediatică, române și australiene*, amplu demers comparativ în backgroundul versiunilor divergente furnizate de presă pe marginea aceluiași eveniment, conturat la capătul unei solicitante documentări de arhivă și îmbogățit prin mărturia unui martor direct, Dana Lovinescu, interpretul primului-ministru, Bob Hawke.

Dincolo de Dalí, imersiunea în atmosfera culturală din Melbourne aduce cu sine și *O zi în Pompei*, reconstituire interactivă a cataclismului din anul 79 d.H., dar și o vizită *La Parlamentul Statului Victoria*, transcrisă cu acuratețea unui documentar britanic și comentată cu o discretă amărăciune atunci când în vizorul comparației intervine sistemul legislativ românesc: „Transparența totală, lipsa secretomaniei, convingerea că aleșii sunt în slujba cetățenilor sunt câteva lucruri care te impresionează. Ceea ce asigură eficiența legislativă este faptul că legile nu au un caracter politic atât de accentuat, cum se întâmplă la noi. Lucrul acesta l-am sesizat în multe țări cu democrație îndelungată și stabilă”. Fulgurante date istorice și experimentate efecte socio-economice și culturale ale acestei democrații sunt înregistrate secvențial în călătoria cu autobuzul *De la Melbourne la Sydney* și în exercițiul de admirație din reportajul *O minune a lumii: Opera din Sydney*.

Pe o cale deschisă cu generozitate de Eugen G. Ionescu și impulsionată constant de o misterioasă lege a coincidențelor, călătoria lui Ilie Rad se transformă într-o tandră incursiune în viața și istoria emigrației românești din Australia, concentrată asupra orizontului spiritual în *La Biserica Ortodoxă Română „Sfinții Petru și Pavel” din Melbourne*, cu părintele Dumitru Coman în rol de spirit protector, sau consacrată către portretizări dinamice, precum *Portretul unui jurnalist: Ben Todică* sau *Un scriitor român la Sydney-Wollongong: Ioan Miclău*.

Biserica Ortodoxă Română „Sfinții Petru și Pavel” din Melbourne revine în atenția autorului și în partea finală a volumului, *O revistă din Australia: „Altarul străbun” (din 1972)*, prezentând istoria și profilul revistei editate sub egida ei. Oglindind parcă echilibrul senin al condiției de emigrant român în Australia – observat de nenumărate ori de Ilie Rad –, simbolismul grafic din *Altarul străbun* (biserica maramureșeană și cangurul) se armonizează cu programul comunitar, spiritual și cultural al publicației, amplu analizate într-un exemplar studiu de istorie a presei, reflex al profesorului de jurnalism Ilie Rad. În aceeași arie de interes se înscrie și *Revista „Iosif Vulcan” din Australia*, al cărei inițiator este Ioan Miclău.

Atenția la conturarea profilului intelectual și capacitatea de a rezona la dimensiunea umană a protagoniștilor acestui foarte interesant jurnal se accentuează în rememorarea întâlnirii decomplexate și fericite cu Anamaria Beligan (*Acasă la Anamaria Beligan*), care, de altfel, semnează și *Cuvântul-înainte* al volumului, reverență simetrică menită să pună în lumină o rară afinitate culturală și umană, ce transpare și din paginile interviului acordat lui Ilie Rad în 2009. Motivată de dorința de a exista „într-o lume normală”, plecarea Anamariei Beligan în Australia s-a soldat cu o viață creatoare

plină, marcată de plăcerea construcției, de energia descoperirii magiei scrisului și de convingerea că „la urma urmei nu suntem decât suma poveștilor noastre. De rest se alege praful”.

Interviuri, a doua secțiune a volumului, se deschide cu două interviuri realizate de Eugen G. Ionescu în 1993, respectiv 1995, cu Majestatea Sa Regele Mihai I al României, transmise inițial la Radio 3ZZZ din Melbourne. Publicate ca un *omagiu discret*, aceste interviuri dezvăluie coordonatele unei personalități constante în idealurile sale, chiar și atunci când întrebările reporterului reclamă rememorarea unor evenimente convulsive, precum 23 August sau semnarea actului de abdicare.

Portretele de scriitori din *Jurnalul australian* reprezintă doar un preambul pentru paginile de istorie și critică literară din *Scriitori români în Australia*, suită de studii redactate cu rigoarea și normele unui dicționar literar și cu reflexul recuperator al unui veritabil om de cultură. În siajul acestui efort se înscrie minuțioasa incursiune critică în universul literar al Anamariei Beligan, începând cu povestirile din *Încă un minut cu Monica Vitti* și terminând cu romanele *mamabena.com* și *Windermere: dragoste la a doua vedere*, dar și consistenta biobibliografie a lui Lucian Boz, scriitor al „generației de aur interbelice”, plecat din România în 1937, mai întâi în Franța, apoi în Australia. Comentate în ultima parte a volumului, *Studii și articole de critică, istorie literară și jurnalism, Scrisorile din exil* ale acestuia întregesc portretul unui om de cultură perpetuu interesat de spațiul românesc, palimpsestic (și autocenzurată) sa corespondență cu Ștefan Baciu, Emil Cioran, Anton Dumitriu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica și Nicolae Steinhardt fiind o mărturie în acest sens. În epoca postdecembristă, corespondența cu Horia Ion Groza dezvăluie „un Lucian Boz renăscut în viața literară românească, tot mai interesat de locul și rolul său în istoria literaturii române”. Pasiunea epistolară a lui Lucian Boz se extinde și în perimetrul australian, cu Ioan Miclău la celălalt capăt al fermecătoarei cunoașteri prin scrisori, redată cu interes și încântare de Ilie Rad.

„Revenit acasă – notează Ilie Rad în *Prefață* –, mi-am dat seama câte ar mai fi fost de văzut în Australia, câte valori românești (culturale, artistice, jurnalistice, sportive) ar fi meritat relevare...” Însă, oricât de multe priviri exegetice ar arunca spre tărâmul australian, autorul pare mai degrabă aderent la un *acasă* subtil semnalizat de cartea lui Dan C. Mihăilescu luată cu sine și comentată la finalul volumului și explicit transcris în *Epilog la jurnalul australian* prin cuvintele lui Mircea Zăciu: „Mă întorc în țară. Spațiul meu de gând nu e aici, iar acasă mă așteaptă un Timp românesc cu altă curgere, altă cadență, mai aproape de veșnicie”.

Tribulațiile unui ziarist de stânga

Mirel Anghel

OPERELE LUI Ion Vinea au ajuns în 2012 la cel de-al șaselea volum de publicistică, după apariția a cinci volume anterioare: *IV (1913-1919)*, *V (1920-1924)*, *VI (1925-1926)*, *VII (1927-1928)* și *VIII (1929-1931)*. Alăturându-i-se editoarei Elena Zaharia-Filipaș pentru acest proiect, *Opere IX: Publicistica (1932-1934)*, Magdalena Răduță pune umărul la un temerar efort editorial sprijinit de Muzeul Național al Literaturii Române, Academia Română și Fundația Națională pentru Știință și Artă.

Aproape toate articolele lui Ion Vinea din perioada 1932-1934 apar în *Facla*, iar câteva în *Progresul social*, ziar de orientare țărănistă, cu o scurtă apariție (martie 1932-decembrie 1933), în care publicistul semnează câteva articole politice. Cultivând în paginile sale pamfletul dus la nivelul de operă de artă, publicația de centru-stânga *Facla* găsește în Vinea un exponent de vază al genului, unul dintre colaboratorii cei mai importanți din perioada interbelică. El conduce gazeta începând cu 1930, noul director reușind să aducă în paginile publicației semnăturile unor scriitori și publiciști importanți: I. M. Sadoveanu, R. Boureanu, T. Teodorescu-Braniște, Anton Dumitriu, Dan Petrașincu, Miron Radu Paraschivescu și Virgil Madgearu.

În publicistică, talentul său literar prevalează asupra subiectelor politice la zi, transgresând actualitatea temelor abordate în articolele din *Facla*, publicație care aduce și cultivă cu măiestrie pamfletul ca specie literară distinctă, rafinându-l până la scripă neprețuite prin pana celor care i-au semnat paginile.

Ion Vinea este un ziarist cu vădite simpatii de stânga, care, în 1932, vede ca soluție de îndreptare a țării colectivizarea producției agricole (*Ieri și azi*). În articolele din acești ani, el „toacă” mărunț politica vremii și lovește în politicieni fără menajamente sau scoate în prim-plan împlinirile lor, în contextul unei perioade zbuciumate din istoria politicii românești. Stilul i se schimbă, oscilând între parabole cu nuanțe biblice (*Uriașul din poveste*) care duc spre

situația economică a țării și analize ale situației politice interne și externe (*Legea hoților, Aducerea Mântuitorului*), toate trădând un ziarist care nu uită că este scriitor și un scriitor care ține să fie și ziarist. Fără a rămâne deloc nepăsător la prefacerile economico-sociale prin care trecea România, publicistul se inflamează adeseori și capătă aerul unui vizionar îmbătat de propriile predicții, confirmate „masiv” de evenimente. Așa se întâmplă în februarie 1933, atunci când muncitorimea industrială a țării nu mai suportă măsurile de austeritate impuse de guvernul Vaida și iese în număr îngrijorător de mare în stradă. El deplânge starea „proletariatului istovit de mizerie”, care a ajuns aproape să „egaleze [...] soarta robilor din China și din Congo” (*Ora mîspunderii*, p. 228).

În *Lovituri de teatru*, anecdotică ce însoțește căderea guvernului este cu adevărat savuroasă, instabilitatea politică din țară fiind determinată de forțele puternice pe care prim-ministrul Nicolae Iorga nu reușea să le controleze. Vinea nu ezită să îl *taxeze* nici pe Nicolae Titulescu pentru declarațiile la adresa Sovietelor, acuzându-l de trădare a intereselor țării și numindu-l un „dezertor la inamic”, a cărui pedeapsă cuvenită ar fi doar „fierul roșu al opiniei publice!” (p. 147). Pentru un simpatizant al Rusiei Sovietice, așa cum era Ion Vinea, o asemenea declarație făcută de Titulescu, ministrul României la Londra, privind posibilitatea rediscutării cu sovieticii a sensibilei probleme a Basarabiei, nu putea fi decât o gravă abatere de la promovarea intereselor naționale ale României.

Din când în când, ziaristul își trage răsufletul și privește în urmă cu mândrie la ceea ce realizase la *Facla* până în 1932 (Vinea cumpărase revista de la N. D. Cocea, în 1930, schimbându-i orientarea spre o politică promonarhistă, în contrast cu ostilitatea lui Cocea față de rege): „Cu timpul, am avut minuscula satisfacție, cei care scriem «Facla», de a vedea soluțiuni preconizate, sunt aproape doi ani, aici, trecând din coloanele noastre în programele partidelor și în discursurile fruntașilor politici” (*Remedii utile*, p. 87). Alteori, el se revoltă nemotivat împotriva legiuitorilor, pe marginea unor proiecte sau „ciorne” de legi pe care se grăbește să le judece și asupra cărora să dea verdicte (*Mamă, nu-i e tocmai bine*

vacii noastre: că vine tata cu pielea ei în băț. Comentariu la complectarea legii Mârzescu). Conștient că exagerează, nu dă înapoi și publică articolul, cu un mic post-scriptum: „Lăsăm, deci, să apară acest articol ca o sancțiune mârzesciană aplicată, potrivit proiectului din ciornă, unei intențiuni de delict nerealizat. Năpastă pentru năpastă”. Sunt numeroase momente în care se aprinde mai mult decât e cazul. Un bun exemplu este encomionul pe care i-l face lui Carol al II-lea, un conducător care are, în ochii autorului, „un nimb de tinereță eternă”, fiind un „suveran inspirat și înțelept, o apariție zveltă și luminată, un verb în care tremură credința, hotărârea și talentul” (*Restaurația*, p. 289-290).

Temele de actualitate ale momentului acaparează aproape în întregime articolele publicate în acești ani: conversiunea (*Zvârcolirile conversiunii*), criza politică internă și mișcările de pe frontul de luptă al partidelor (*Noul guvern și politica externă, Un partid în descompunere, Spre o regrupare a forțelor politice*), instabilitatea financiară a țării (*Ofensiva contabililor*), problema Basarabiei, incompetența și interesele mărunte ale politicienilor, izolarea României în fața unei Rusii amenințătoare (*Basarabia, România și Sovietele*) și legile țării (*Noul cod penal*).

O însemnare din *Facla* (nr. din 29 august 1932) anticipează ascensiunea malefică a lui Adolf Hitler. „A înnebunit Hitler. Așa spun telegramele. Partidul Național-Socialist dezmente știrea. Cu toate acestea, pentru cine scrutează cu atenție, în reviste, figura vulgară, privirea suspectă și expresia rea, de o tensiune maladivă a pseudodictatorului german, vestea nebuniei lui Hitler e mai mult decât verosimilă [...]. Gândiți-vă însă, dacă știrea se adevărește, ce catastrofă ar fi dezlănțuit asupra omenirii victoria lui Hitler, ascensiunea la cârma Germaniei, a unui nebun nedeclarat” (p. 125). Vinea nu vedea în acest om înfiorător decât un dezechilibrat dornic de masacre, un „patentat semidictocoșat la conducerea Germaniei”, pe care, din păcate, „procesul indescifrabil al dezagregării nervoase” nu avea să îl scoată de pe firmanentul istoriei, așa cum se amăgea scriitorul în august 1932.

Atitudinea combativă a lui Ion Vinea îi aduce, într-o bună zi, și „vizita” unui grup de vandali, simpatizanți cuști, chiar în redacția *Faclei*, acolo unde se afla alături de câțiva redactori. Găsindu-l pe director în birou, ei îl atacă pe Vinea, provocându-i răni grave la cap. Față de un astfel de eveniment neplăcut, pentru care el consideră responsabil guvernul ce tolera asemenea manifestări (art. *În ceasul hotărâtor*, 10 octombrie 1934), lumea publicistică se solidarizează și își manifestă dezaprobarea.

Acest volum de publicistică antrenează un întreg aparat investigativ, născut din efortul celor două editoare, efort concretizat în notele de la finalul cărții, însemnări fără de care lectura nu ar fi una completă. Ele duc la imersiunea cititorului în atmosfera interbelicului și la o mai bună înțelegere a împrejurărilor care le-au dat naștere. Elena Zaharia-Filipaș și Magdalena Răduță ne oferă, prin acest volum, o privire în vintrele vieții politice românești din interbelic, înlăturând colbul de pe o pagină din uriașa zestre publicistică lăsată de Ion Vinea. ■

In memoriam

ION MOISE

NĂSCUT ÎN 14 mai 1938, la Târgu-Mureș, a urmat cursurile Facultății de Filologie din Cluj (1963). Urmează un curs postuniversitar de ziaristică la București (1973-1974). Profesor la Liceul „Bogdan-Vodă” din Vișeu de Sus (1963-1971), redactor la ziarul *Ecoul* din Bistrița (1971-1974, 1975-1982), directorul Școlii Generale din Viișoara (1974-1975), bibliotecar la Biblioteca Județeană din Bistrița (1982-1985) și, din 1985, redactor la *Ecoul*, apoi *Răsunetul*, până în anul 2000. În 1990, membru fondator al revistei *Minerva* din Bistrița, serie nouă. Mentorul Cenaclului „George Coșbuc” din Bistrița, pe care-l coordonează peste trei decenii. Redactor-șef adjunct al revistei bistrițene *Mișcarea Literară*. A colaborat la revistele *Tribuna*, *Vatra*, *Steaua*, *Transilvania*, *Cronica*, *Familia*, *Lucașfărul*, *Viața românească* ș.a. A debutat în 1968 în revista *Tribuna* din Cluj, cu schița *Soarele*. A debutat editorial cu romanul *Orologiul*, Ed. Dacia, 1982. Au urmat romanele: *Numai cu tine, omule*, 1990, *Ploaia nopții de iunie*, 1999, *Ochiul Dragonului*, 2005. A mai publicat un *Dicționar al viselor*, 2001, reeditat bilingv (română-engleză), 2003; un volum de eseuri – *Axiome posibile*, 2006, și volumul *Martiri sub Steaua lui David*, 2006, în colaborare cu Titus Zăgărean. Membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România și al Uniunii Scriitorilor din România. ■

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- ALBA IULIA, Librăria Humanitas, Bd. 1 Decembrie 1918, bl. M8-M10.
- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- GALAȚI, Librăria Humanitas, str. Domnească, nr. 45.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- ORADEA, Librăria Humanitas „Mircea Eliade”, Bd. Republicii, nr. 5.
- PIATRA-NEAMȚ, Librăria Humanitas, str. Ștefan cel Mare, nr. 15, Galeria „Viorel Lascăr”.
- RÂMNICU-VILCEA, Librăria Humanitas, Calea lui Traian, nr. 147, bloc D2, parter.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Emil Cioran”, str. Florimund Mercy, nr. 1.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Joc Secund”, str. Lucian Blaga, nr. 2.

Rețeaua STANDARD PRESS DISTRIBUTION din Cluj

- str. Regele Ferdinand (lângă magazinul Central).
- Calea Moșilor (vizavi de Primărie).
- Piața Unirii, nr. 17 (lângă Diesel).
- Piața Unirii, nr. 1 (lângă Continental).
- str. Napoca, nr. 19.
- Piața Grigorescu (lângă magazinul Profi).
- Piața Mărăști (stația de autobuz).
- str. Fabricii, nr. 1.
- str. Memorandumului, nr. 12.
- str. Plopilor (lângă Hotelul „Babeș-Bolyai”).
- str. Republicii, nr. 109 (Sigma Shopping Center).

Librăria de Artă GAUDEAMUS Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Librăria MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE SC Orfeu Ed SRL, București, bd. Dacia, nr. 12.

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
AMALIA LUMEI
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:
Revista Apostrof, CP 1095, OP 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează
în Lista-catalog a publicațiilor
interne, editată de RODIPET SA,
la poziția 4251.

**Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.**

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM
cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a
Asociației Revistelor, Imprimerii-
lor și Editurilor Literare (ARIEL),
asociație cu statut juridic, recu-
noscută de Ministerul Culturii
și Patrimoniului Național.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor
Statutului, Uniunea Scriito-
rilor din România nu este
responsabilă pentru politica
editorială a publicației și
nici pentru conținutul mate-
rialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la
redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți
contravaloarea abonamentului, prin:

- mandat poștal, pe adresa:
Toroczky-Lukács Iosif
Fundația Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod
poștal 400750.
- virament bancar, pe adresa:
Fundația Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société
Générale, Sucursala Cluj.
Prețul abonamentului, pentru persoane
fizice și biblioteci din România, este de:
 - 15 lei pentru 3 luni,
 - 30 lei pentru 6 luni,
 - 60 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale
de expediere.

Prețul abonamentului pentru cititorii din
străinătate este de:

- 12 euro sau 15 USD pentru 3 luni,
- 24 euro sau 30 USD pentru 6 luni,
- 48 euro sau 60 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele
poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui
abonament:

Fundația Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société
Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21
Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Cuprins

• CAFÉ APOSTROF			
Proiectul „Susținerea Literaturii Române Vii”	2	Întîlnirea poetului cu Anima	Ion Vartic 9
• CRONICA LITERARĂ		Scrisori către Doty	11
Scrisoare tatei		Mic tratat de estetică elementară	Radu Stanca 25
sau despre <i>string-ență</i>	Irina Petraș 4	• CENTENAR	
Dicționarul romanului	Ștefan Borbély 5	N. Steinhardt – eexist	Iulian Boldea 26
• CU OCHIUL LIBER		• ARHIVA ‘A’	
Între <i>la umăăăr, arm!!</i>		Poeme	Victoria Ana Tăușan 27
și <i>pe-loc-repaus!!</i>	Gelu Ionescu 6	• REVISTA REVISTELOR	28
Dincolo și dincoace		• ÎN MEMORIAM	
de poezia religioasă	Ovidiu Pecican 28	Ion Moise	30
Drumeț prin Australia	Constantina Raveca Buleu 29		
Tribulațiile unui ziarist de stînga	Mirel Anghel 30		
• AFORISME			
Stahanov și statuia	Ciprian Vălcan 8		
• DOSAR: RADU STANCA			